

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ**

спеціальність 242 «Туризм і рекреація»

освітня програма «Туризм»

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ТРм 21
ВІНТЮК Дмитро Віталійович

Керівник:
д.е.н., професор
ЧЕПУРДА Лариса Михайлівна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
к.пед.н., доцент
гарант освітньої програми:
ЗУБЕХІНА Тетяна Василівна

(підпис)

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет митної справи, матеріалів та технологій

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 24 «Сфера обслуговування»

Спеціальність: 242 «Туризм і рекреація»

Освітня програма: «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Л. Матвійчук

« ____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вінтюку Дмитру Віталійовичу

1. Тема кваліфікаційної роботи «Перспективи післявоєнного відновлення індустрії туризму України»

Керівник роботи: *Чепурда Лариса Михайлівна, д.е.н., професор*

затверджені наказом вищого навчального закладу від «02» січня 2025 р. № 5/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи до 01.12.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи *нормативні документи діяльності суб'єктів туризму індустрії туризму України загалом та Рівненської області зокрема, наукова література за темою роботи, періодичні видання, Інтернет-ресурси, статистичні дані України, ГО «Асоціація гостинності України», Національної туристичної організації України.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні основи післявоєнного відновлення індустрії туризму.

Розділ 2. Аналітична оцінка стану та викликів післявоєнного розвитку індустрії туризму України.

Розділ 3. Механізми та інструменти післявоєнного відновлення туризму України.

Висновки та рекомендації.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Графічне відображення податкових надходжень до державного бюджету за 2021-2024 рр. від суб'єктів індустрії туризму.

2. Графічне відображення місця вітчизняного туризму в інвестиційних процесах України та світу в динаміці за 2020-2023 рр.

6. Консультанти розділів роботи

Розділи	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Гарант освітньої програми	доцент Зубехіна Т.В.		
Розділ 1. Теоретичні основи післявоєнного відновлення індустрії туризму	професор Чепурда Л.М.		
Розділ 2. Аналітична оцінка стану та викликів післявоєнного розвитку індустрії туризму України	професор Чепурда Л.М.		
Розділ 3. Механізми та інструменти післявоєнного відновлення туризму України	професор Чепурда Л.М.		
Висновки та рекомендації	професор Чепурда Л.М.		
Нормоконтроль	доцент Зубехіна Т.В.		

7. Дата видачі завдання 02.01.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми	до 02.01.2025	
2	Огляд літератури із досліджуваної проблеми	до 01.02.2025	
3	Розділ 1. Теоретичні основи післявоєнного відновлення індустрії туризму	до 01.04.2025	
4	Розділ 2. Аналітична оцінка стану та викликів післявоєнного розвитку індустрії туризму України	до 01.06.2025	
5	Розділ 3. Механізми та інструменти післявоєнного відновлення туризму України	до 01.10.2025	
6	Висновки та рекомендації	до 01.11.2025	
7	Формування списку використаних джерел	до 10.11.2025	
8	Формування додатків	до 15.11.2025	
9	Оформлення ілюстративного матеріалу	до 20.11.2025	
10	Нормоконтроль	до 24.11.2025	
11	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	до 26.11.2025	
12	Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту	до 01.12.2025	

Здобувач вищої освіти

_____ (Вінтюк Д.В.)

(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (Чепурда Л.М.)

(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Вінтюк Д.В. «Перспективи післявоєнного відновлення індустрії туризму України». Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОП «Туризм» спеціальності 242 «Туризм і рекреація». Луцький національний технічний університет, Луцьк, 2025.

Кваліфікаційна робота магістра складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У роботі досліджено теоретичні, організаційні та економічні засади післявоєнного відновлення індустрії туризму України. Проаналізовано сучасний стан туристичної сфери, вплив воєнних дій на інфраструктуру, кадровий потенціал, інвестиційну привабливість та туристичні потоки. Значну увагу приділено нормативно-правовим засадам регулювання галузі, ролі державних і регіональних органів управління, а також інституційним змінам, необхідним для формування стійкої та конкурентоспроможної туристичної системи. У роботі узагальнено світовий досвід післявоєнного відновлення туризму (Хорватії, Грузії, Японії, Ізраїлю, Кіпру, Руанди) та виокремлено стратегічні підходи, що можуть бути адаптовані до українських умов.

Розроблено регіональну програму післявоєнного відновлення туризму, що включає модернізацію туристичної інфраструктури, стимулювання підприємництва, формування нових туристичних продуктів і підхід до оцінки економічного ефекту за допомогою мультиплікативних моделей. Отримані результати мають прикладне значення для органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів туристичного бізнесу й можуть бути використані при формуванні стратегій розвитку туризму, підготовці інвестиційних проєктів та удосконаленні регіональної туристичної політики.

Ключові слова: туристична інфраструктура, регіональний розвиток, сталий туризм, інвестиційна привабливість, стратегія розвитку.

ANNOTATION

Vintyuk D.V. «Prospects for the Post-War Recovery of Ukraine's Tourism Industry». Manuscript.

Master's qualification work OP «Tourism» specialty 242 «Tourism and recreation». Lutsk National Technical University, Lutsk, 2025.

Master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions and a list of sources used.

The study examines the theoretical, organizational, and economic foundations of the post-war recovery of Ukraine's tourism industry. The current state of the tourism sector, the impact of military actions on infrastructure, human resources, investment attractiveness, and tourist flows is analyzed. Considerable attention is paid to the regulatory and legal framework governing the sector, the role of national and regional authorities, as well as the institutional changes necessary for building a resilient and competitive tourism system. The thesis summarizes international experience of post-war tourism recovery (Croatia, Georgia, Japan, Israel, Cyprus, Rwanda) and highlights strategic approaches that can be adapted to the Ukrainian context.

A regional program for the post-war recovery of tourism has been developed, which includes the modernization of tourism infrastructure, stimulation of entrepreneurship, formation of new tourism products, and an approach to assessing economic effects using multiplicative models. The results obtained have practical value for public authorities, local self-government bodies, and tourism business entities and can be used in developing tourism strategies, preparing investment projects, and improving regional tourism policy.

Keywords: tourism infrastructure, regional development, sustainable tourism, investment attractiveness, development strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ	10
1.1. Зміст, структура та функції сучасної індустрії туризму	10
1.2. Нормативно-правові засади регулювання розвитку туризму України в умовах відбудови	19
1.3. Світовий досвід післявоєнного відновлення туризму	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ТА ВИКЛИКІВ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ	31
2.1. Динаміка розвитку індустрії туризму України до та під час війни	31
2.2. Вплив воєнних дій на туристичну інфраструктуру, кадровий потенціал та інвестиційну привабливість	39
2.3. Аналіз державних і міжнародних програм підтримки відновлення туризму	44
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ	52
3.1. Стратегічні напрями розвитку туризму України у післявоєнний період	52
3.2. Пріоритетні кроки відновлення та модернізація туристичної інфраструктури	61
3.3. Регіональна програма післявоєнного відновлення туризму на прикладі Рівненської області	65
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Післявоєнне відновлення індустрії туризму України є надзвичайно актуальною темою, оскільки туристична сфера постраждала однією з перших і найбільш відчутно внаслідок повномасштабної війни. Різке скорочення туристичних потоків, руйнування інфраструктури, закриття значної частини засобів розміщення та сервісних об'єктів, зростання ризиків та зміна просторового профілю безпеки в регіонах спричинили масштабний економічний спад у галузі. Проте туризм залишається важливим сектором економіки, що формує робочі місця, стимулює розвиток суміжних сфер, підтримує локальні громади та сприяє внутрішній мобільності населення. Тому, розробка стратегічних підходів до відновлення індустрії туризму набуває особливої значущості в контексті загальнонаціональної економічної стійкості та планування повоєнної відбудови.

Сучасні тенденції світового туризму, орієнтовані на сталість, цифровізацію, безпеку та індивідуалізовані туристичні продукти, відкривають для України нові можливості інтеграції у міжнародний туристичний простір після завершення війни. Відбудова туристичної інфраструктури може стати каталізатором регіонального розвитку, інвестиційної активності та модернізації сервісів відповідно до європейських стандартів. Посилення внутрішнього туризму, розвиток культурно-історичних маршрутів, екотуризму та військово-історичних наративів створюють додаткові перспективи для відновлення економіки та посилення національної ідентичності. Зазначене визначає актуальність кваліфікаційної роботи магістра.

Стан вивченості проблеми. Стан вивченості проблеми післявоєнного відновлення індустрії туризму в Україні характеризується зростанням наукового інтересу останніми роками, що зумовлено значними трансформаціями галузі та необхідністю формування нових підходів до її розвитку. Дослідженням впливу війни на туристичну сферу та механізмів її відновлення присвячені праці таких українських науковців, як Т. Мельник, О.

Дробот, Н. Барвінок, М. Барвінок, які аналізують масштаби втрат, структурні зміни туристичного попиту та виклики для суб'єктів гостинності. Значний внесок у розробку питань сталого та інклюзивного розвитку туризму зробили І. Вахович, Л. Матвійчук, О. Парубець, які наголошують на необхідності адаптації туристичного сектору до умов воєнного та післявоєнного середовища. Питання регіонального відновлення, інвестиційної підтримки й інституційного зміцнення туристичної сфери розглядають О. Давидюк, Б. Дмитришин, Т. Ткаченко, які акцентують на внутрішньому туризмі, кластеризації та модернізації інфраструктури. Незважаючи на вагомий науковий доробок, проблема комплексного післявоєнного відновлення туризму залишається недостатньо розробленою, що обумовлює потребу подальших досліджень у напрямку формування стратегій стійкого відновлення галузі..

Об'єктом дослідження є процес післявоєнного відновлення та розвитку індустрії туризму в Україні (на прикладі Рівненської області).

Предметом дослідження є сукупність економічних, організаційних та інституційних механізмів, що забезпечують післявоєнне відновлення та сталий розвиток індустрії туризму в Україні.

Метою роботи є обґрунтування перспектив післявоєнного відновлення індустрії туризму України та розроблення рекомендацій щодо її сталого розвитку на основі аналізу сучасних тенденцій, викликів і економічних можливостей індустрії гостинності.

З метою досягнення зазначеного були поставлені такі завдання:

- проаналізувати зміст, структуру та функції сучасної індустрії туризму;
- дослідити світовий досвід післявоєнного відновлення туризму;
- здійснити аналітичну оцінку стану та викликів післявоєнного розвитку індустрії туризму України;
- запропонувати інструменти післявоєнного відновлення індустрії туризму України;
- розробити основу регіональної програми післявоєнного відновлення туризму на прикладі Рівненської області.

Перелік використаних у ході проведення дослідження методів. З метою досягнення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: узагальнення та систематизації (для визначення сутності поняття «туристичний бізнес»); розрахунково-аналітичні (для діагностики розвитку туристичного бізнесу в регіоні); економіко-математичні методи (для визначення динаміки податкових навантажень від індустрії туризму); процесний підхід (для моделювання бізнес-процесів); системного аналізу та синтезу (для виявлення перспективних напрямів розвитку туристичного бізнесу регіону); графічні й табличні методи (для наочного зображення статистичних показників).

Джерела інформаційної бази дослідження. Інформаційну базу роботи складають законодавчі та нормативні акти; статистичні дані; результати досліджень та фактологічні дані розміщені у спеціалізованих виданнях індустрії туризму; матеріали конференцій, монографічні дослідження; оприлюднені дані Всесвітньої туристичної організації, аналітична звітність Національної туристичної організації, оприлюднені дані ГО «Асоціація гостинності України» ГО «Асоціація рестораторів України».

Практична цінність одержаних результатів роботи полягає в тому, що запропоновані підходи, аналітичні висновки та розрахункові моделі можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування під час розроблення програм післявоєнного відновлення туризму, формування регіональних стратегій розвитку та прийняття управлінських рішень у сфері гостинності.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів та висновків; містить 83 сторінки тексту, 7 рисунків, 13 таблиць. Список джерел включає 69 найменувань літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

1.1. Зміст, структура та функції сучасної індустрії туризму

Післявоєнне відновлення індустрії туризму є складним багатовекторним процесом, що поєднує економічні, соціальні, інституційні та інфраструктурні аспекти, спрямовані на відтворення функціонування туристичних систем і підвищення їх стійкості. В умовах України ця проблематика набуває особливої актуальності, оскільки туристична сфера зазнала значних втрат, водночас зберігаючи потенціал для відродження завдяки унікальним природним, культурним та історичним ресурсам. Теоретичні засади післявоєнного відновлення включають переосмислення ролі туризму в національній економіці, аналіз впливу воєнних конфліктів на туристичні ринки, вивчення міжнародного досвіду повоєнної реконструкції та формування сучасних концепцій стійкого, безпечного й інноваційного розвитку [12]. Розуміння цих концептів дає змогу визначити основні напрями відновлення туризму та закласти основу для її конкурентоспроможності в умовах нестабільності.

Індустрія туризму посідає вагоме місце у глобальній економіці, виконуючи роль каталізатора соціально-економічного розвитку, міжкультурної взаємодії та просторової мобільності населення. Як інтегрована соціально-економічна система, вона об'єднує різноманітні види діяльності, від транспортних і готельно-ресторанних послуг до культурно-мистецьких практик і рекреаційних сервісів. Розвиток цифрових технологій, зміна туристичних вподобань і посилення ролі сталого туризму зумовлюють необхідність глибшого аналізу змісту цієї індустрії, її структури та основних функцій. Структура туристичної індустрії характеризується значною багатовимірністю та охоплює основні підсистеми – виробничу, сервісну, управлінську, маркетингову та інфраструктурну. Взаємодія між цими компонентами формує

цілісний механізм забезпечення туристичних послуг, який адаптується до глобальних викликів, включаючи геополітичну нестабільність, економічні коливання та екологічні ризики [56]. Особливої актуальності набувають питання диверсифікації туристичного продукту, розвитку регіональних дестинацій та впровадження інноваційних моделей управління.

Сучасна індустрія туризму формується як складний, багатокомпонентний соціально-економічний комплекс, що охоплює інфраструктурні, організаційні, управлінські, кадрові та технологічні елементи, інтегровані в динамічну систему надання якісних туристичних послуг. Її розвиток визначається активним використанням природних і культурних ресурсів, інноваційних технологій, ефективної політики державного та регіонального управління, а також зростанням попиту на нові формати подорожей. Розуміння змісту та структури сучасної індустрії туризму дозволяє визначити ключові напрями її модернізації та адаптації до глобальних викликів.

Таблиця 1.1. – Зміст індустрії туризму

Складова	Зміст
Туристичні ресурси	Природні, культурні, історичні та соціально-економічні об'єкти, що формують туристичну привабливість території.
Туристична інфраструктура	Готелі, ресторани, транспорт, інформаційні центри, дорожня інфраструктура, сервісні служби.
Туристичні послуги	Послуги розміщення, харчування, транспортні, екскурсійні, анімаційні, рекреаційні, інформаційні.
Туристичні підприємства	Туроператори, турагенти, заклади гостинності, транспортні компанії, рекреаційні заклади.
Органи управління туризмом	Державні, регіональні та місцеві інституції, що формують туристичну політику та забезпечують її реалізацію.
Кадрове забезпечення	Професійні кадри сфери туризму та гостинності, навчальні заклади, курси підвищення кваліфікації.
Цифрові технології	Онлайн-платформи бронювання, цифрові маркетингові інструменти, мобільні застосунки, аналітичні системи.
Інвестиційно-фінансові інструменти	Джерела фінансування розвитку туризму: інвестиції, гранти, державно-приватне партнерство, кредитні програми.

Джерело: складено на основі [5, 37].

Індустрія туризму ґрунтується на різноманітних туристичних ресурсах, які формують базу для розвитку галузі та визначають рівень її привабливості. До них належать природні ресурси (ландшафти, річки, озера, ліси, кліматичні умови), культурні та історичні пам'ятки, релігійні об'єкти, етнокультурні

традиції, а також подієві та соціально-економічні фактори, що підсилюють туристичний потенціал території [4]. Саме різноманіття та унікальність ресурсної бази стає передумовою формування конкурентних переваг регіонів на національному та міжнародному туристичних ринках.

Складовою індустрії є туристична інфраструктура, що охоплює матеріально-технічні об'єкти, які забезпечують комфорт і доступність подорожей. До її структури входять засоби розміщення (готелі, апартаменти, кемпінги), заклади харчування, транспортні підприємства, сервісні центри, туристично-інформаційні офіси, дороги та об'єкти інженерної інфраструктури. Разом вони створюють простір для якісного обслуговування туристів та сприяють підвищенню конкурентоспроможності дестинацій. Рівень розвитку інфраструктури зазвичай визначає якість туристичного досвіду, тривалість перебування гостей та обсяги туристичних потоків.

Невід'ємною складовою є туристичні послуги, до яких належать послуги з розміщення, харчування, транспортного забезпечення, екскурсійного супроводу, анімаційні та рекреаційні програми, інформаційно-консультаційні послуги. Важливу роль відіграють туристичні підприємства – туроператори, турагенти, готельні комплекси, транспортні компанії, санаторно-курортні та рекреаційні заклади. Саме вони формують туристичний продукт, організують подорожі та забезпечують відповідний рівень сервісу [45]. Їхня взаємодія з органами державного, регіонального та місцевого управління формує цілісну систему регулювання, що охоплює стратегічне планування, маркетинг територій, стандартизацію та розвиток конкурентного середовища.

Особливе значення має кадрове забезпечення, яке включає професійно підготовлені кадри індустрії гостинності та туризму, діяльність навчальних закладів, програм підвищення кваліфікації, центрів професійного розвитку. Якість людського капіталу безпосередньо впливає на рівень туристичних послуг та здатність галузі адаптуватися до змін. Окремим елементом змісту виступають цифрові технології, які трансформують туристичний ринок: онлайн-платформи бронювання, цифрові маркетингові інструменти, мобільні

застосунки, системи аналітики попиту та поведінки туристів значно підвищують ефективність управління та комунікації.

Завершальну складову формує система інвестиційно-фінансових інструментів, що забезпечує ресурсні можливості розвитку туризму. До них належать державні та приватні інвестиції, міжнародні гранти, кредити, програми державно-приватного партнерства, цільові регіональні фонди, краудфандингові та соціально-інвестиційні ініціативи. Доступність фінансування визначає можливості модернізації інфраструктури, створення нових туристичних продуктів, впровадження інновацій та забезпечення сталого розвитку галузі в умовах зростаючої конкуренції та викликів післявоєнного відновлення [34].

Індустрія туризму є багаторівневою системою, у якій взаємодіють різні сектори – виробничий, сервісний, забезпечення життєдіяльності й допоміжний, – а також основні стейкхолдери – бізнес, влада та освіта. Такий підхід відображає взаємозалежність елементів туристичної сфери, де туристичні оператори, транспортні підприємства, заклади харчування й розміщення, фінансові установи та органи державного управління формують єдиний механізм створення, просування та споживання туристичних продуктів. Важливу роль відіграють також навчальні заклади, що забезпечують підготовку кадрів, та підприємства допоміжного сектору, зокрема виробники сувенірної продукції. Така структурна багатокомпонентність забезпечує стійкість, конкурентоспроможність і адаптивність туристичної індустрії до сучасних викликів

Структура сучасної індустрії туризму з відображеними основними змістовними елементами відображена на рисунку 1.1., що демонструє взаємозв'язок між ресурсною базою, інфраструктурою, туристичними підприємствами та органами управління. Зазначене підкреслює, що кожен елемент відіграє основну роль у формуванні цілісної та ефективно функціонуючої туристичної системи.

Рисунок 1.1. Структура індустрії туризму

Джерело: складено на основі [18].

Індустрія туризму являє собою багатокomпонентну систему, у центрі якої функціонують три основні групи стейкхолдерів – бізнес, влада та освіта. Їх взаємодія формує підґрунтя для сталого розвитку досліджуваної сфери, забезпечуючи збалансоване поєднання економічних інтересів, регуляторної підтримки та професійної підготовки кадрів. Бізнес-сектор відповідає за створення та виробництво туристичних послуг, впровадження інновацій та розвиток конкурентоспроможних продуктів, влада – за нормативно-правове регулювання, стратегічне планування, інвестиційну підтримку й розвиток інфраструктури, тоді як освітні установи забезпечують формування професійних компетентностей, підготовку та підвищення кваліфікації працівників сфери туризму [23]. Саме їхній баланс визначає якість туристичного продукту та адаптивність індустрії до сучасних викликів.

У структурі туризму виокремлюється сектор виробництва туристичних послуг, який включає туристичних операторів, агентства, заклади індустрії розваг та екскурсійні бюро. Цей сектор безпосередньо створює туристичні продукти, організовує подорожі, формує маршрути та здійснює комунікацію зі споживачами. Він тісно пов'язаний із сервісним сектором, що забезпечує матеріальну та сервісну складову подорожі: заклади харчування, засоби розміщення, автотранспортні підприємства, банківсько-кредитні та страхові установи, а також профільні навчальні заклади, які підтримують галузь через надання спеціалізованих послуг.

Важливу роль у забезпеченні стабільного функціонування індустрії туризму відіграють також допоміжний сектор та сектор забезпечення життєдіяльності. Допоміжний сектор включає підприємства з виробництва сувенірної продукції, туристичного спорядження, локальних ремісничих виробів – тобто все те, що формує унікальність регіонального туристичного продукту. Натомість сектор забезпечення життєдіяльності охоплює органи державної влади, регіональні агенції розвитку, міжнародні та державні фонди, які спрямовують фінансові, організаційні та стратегічні ресурси на розвиток туристичних територій [64]. Саме він забезпечує координацію між різними

елементами туристичної системи, підтримує реалізацію стратегій, впроваджує політики сталого туризму та сприяє залученню інвестицій. Загалом індустрія туризму – це комплексна система взаємодії багатьох секторів і учасників, які разом формують конкурентоспроможний туристичний продукт, забезпечують якість сервісу та ефективний розвиток галузі. Її функціонування базується на тісній співпраці бізнесу, влади та освіти, а також на інтеграції виробничого, сервісного, допоміжного секторів і сектору забезпечення життєдіяльності [11]. Саме така модель є основою для сталого розвитку туризму, підвищення якості послуг та зміцнення позицій України на міжнародному туристичному ринку.

Функції індустрії туризму охоплюють економічний, соціальний, культурний, екологічний та інтегративний виміри (табл. 1.2). Туризм генерує робочі місця, сприяє розвитку малого та середнього бізнесу, підтримує культурну спадщину та зменшує територіальні диспропорції. У контексті сучасних глобальних трансформацій важливо розуміти, як саме ці функції реалізуються в умовах постійних змін ринку та підвищення вимог до безпечності, якості й інноваційності туристичних послуг. Усвідомлення змісту, структури та функціонального наповнення індустрії туризму є основою до формування ефективної моделі її сталого розвитку.

Таблиця 1.2. – Функції індустрії туризму

Функції	Характеристики функцій
Економічна	Сприяє формуванню ВВП, створенню робочих місць, розвитку підприємництва та залученню інвестицій.
Соціальна	Підвищує рівень якості життя населення, сприяє зайнятості, розвитку соціальної інфраструктури та комунікацій.
Культурна	Сприяє збереженню культурної спадщини, підтримує міжкультурний діалог і формування позитивного іміджу країни.
Рекреаційна	Забезпечує відновлення фізичних та емоційних сил населення через організацію відпочинку та оздоровлення.
Освітня	Сприяє підвищенню професійної підготовки кадрів, розвитку компетенцій та інновацій у сфері туризму.
Інноваційна	Забезпечує впровадження цифрових технологій, нових продуктів і сервісів, що підвищують конкурентоспроможність галузі.
Екологічна	Підтримує екологічно відповідальний туризм, раціональне використання природних ресурсів та розвиток сталих практик.
Інтеграційна	Активізує міжнародне співробітництво, сприяє інтеграції у світовий туристичний простір та гармонізації стандартів.

Джерело: складено на основі [56].

Функції сучасної індустрії туризму відображають її багатовимірний вплив на економічний, соціальний, культурний та екологічний розвиток суспільства. Зокрема, економічна функція забезпечує формування значної частки доходів держави, створення робочих місць та активізацію підприємництва, тоді як соціальна сприяє підвищенню якості життя населення, розвитку соціальної інфраструктури та розширенню можливостей для зайнятості. Культурна функція підтримує збереження національної спадщини та міжкультурну взаємодію, а рекреаційна забезпечує відновлення фізичного та емоційного стану людини. Освітня та інноваційна функції формують професійний потенціал сфери туризму та стимулюють впровадження новітніх технологій і сервісів. Екологічна функція спрямована на впровадження принципів сталого туризму та відповідальне використання природних ресурсів, тоді як інтеграційна функція зміцнює співпрацю України з міжнародною туристичною спільнотою, сприяючи гармонізації стандартів та підвищенню глобальної конкурентоспроможності туристичної сфери [47].

Таким чином, функції індустрії туризму відображають її стратегічну роль у формуванні сталого соціально-економічного розвитку, збереженні культурної та природної спадщини, підвищенні рівня добробуту населення й інтеграції країни у міжнародний простір. Комплексність та взаємодоповнюваність економічних, соціальних, культурних, інноваційних та екологічних функцій роблять туризм важливим каталізатором трансформаційних процесів, що особливо актуально в умовах післявоєнного відновлення України. Завдяки гармонійному виконанню цих функцій індустрія туризму здатна стати одним із драйверів модернізації, підвищення конкурентоспроможності територій та забезпечення довгострокової стійкості національної економіки.

Зміст сучасної індустрії туризму, демонструючи її комплексний та багатофункціональний характер. Туристичні ресурси, підприємства, інфраструктура, кадри та цифрові технології формують взаємопов'язану систему, ефективність якої визначає привабливість туристичних територій та конкурентоспроможність досліджуваної сфери. Водночас важлива роль

належить органам управління та фінансово-інвестиційним інструментам, що забезпечують реалізацію стратегій розвитку, підтримку бізнесу та створення сприятливих умов для модернізації туристичної сфери. Сукупність цих елементів відображає динаміку, інноваційність і здатність індустрії туризму адаптуватися до сучасних викликів [33].

Структура та функції сучасної індустрії туризму формують комплексну, багаторівневу систему взаємодії бізнесу, влади, освіти та різних секторів забезпечення туристичної діяльності. Вона охоплює виробництво туристичних послуг, сервісний та допоміжний сектори, інституції розвитку, фінансові організації, транспортні підприємства, заклади розміщення та харчування, а також освітні установи, що готують фахівців для сфери туризму. Таке багатовимірне поєднання забезпечує сталість туристичної сфери, підвищує її адаптивність у кризових умовах та створює інституційне середовище для післявоєнного відновлення. Узгоджена співпраця ключових стейкхолдерів дозволяє забезпечувати якісний туристичний продукт та формувати конкурентоспроможний туристичний простір, здатний сприяти соціально-економічному розвитку регіонів і країни в цілому.

Індустрія туризму є багаторівневою системою, яка об'єднує сукупність ресурсів, інфраструктурних елементів, підприємств, послуг і управлінських інституцій, які у взаємодії формують конкурентоспроможний туристичний продукт. Її зміст визначається різноманітністю природних, історико-культурних та соціально-економічних чинників, а структура відображає логічну організацію всіх компонентів. Функції індустрії туризму виконують ключову роль у соціально-економічному розвитку територій, забезпечуючи економічні, культурні, рекреаційні, екологічні та інтеграційні ефекти, що сприяють зростанню добробуту населення та підсилюють міжнародний імідж країни. Сукупність змістових, структурних і функціональних характеристик визначає стратегічну значущість туризму в умовах сучасних викликів і сталого розвитку, формуючи підґрунтя для подальшої трансформації сфери туризму відповідно до глобальних тенденцій та потреб суспільства.

1.2. Нормативно-правові засади регулювання розвитку туризму України в умовах відбудови

Нормативно-правові засади регулювання розвитку туризму є ключовим інструментом формування ефективної державної політики у сфері відновлення та модернізації туристичної індустрії України. Після масштабних руйнувань, спричинених російською агресією, саме правові механізми визначають пріоритети реконструкції, стимули для інвесторів, принципи управління туристичною діяльністю та правила взаємодії між державою, бізнесом і громадами. Системність та узгодженість нормативно-правової бази стають основою для створення безпечних, конкурентоспроможних та інноваційних туристичних продуктів, здатних забезпечити сталий розвиток регіонів у післявоєнний період. В умовах повоєнного відновлення Україна поступово переходить до адаптації законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу, що передбачає посилення інституційної спроможності, оновлення правил функціонування туристичного ринку та впровадження сучасних механізмів управління [3]. Особливого значення набувають нормативні акти, спрямовані на захист культурної спадщини, розвиток інфраструктури, підвищення якості туристичних послуг, удосконалення системи ліцензування та сертифікації, а також стимулювання підприємництва в секторі гостинності. Важливим є й закріплення принципів сталого та безпечного туризму як фундаменту майбутньої конкурентоспроможності територій.

Разом з тим, нормативно-правове забезпечення розвитку туризму повинно враховувати специфічні виклики України в умовах відбудови – необхідність оперативної відбудови зруйнованої інфраструктури, забезпечення туристичної безпеки, створення умов для повернення туристичних потоків та інтеграції в європейський туризм. Підвищення ефективності правового регулювання є не лише формальним оновленням законодавства, а й комплексним процесом створення сучасної системи управління туристичною галуззю, яка відповідатиме стратегічним пріоритетам держави та сприятиме

формуванню нової економічної стійкості регіонів. Нормативно-правові аспекти регулювання розвитку туризму України систематизовано в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. – Нормативно-правові аспекти регулювання розвитку туризму України

Нормативно-правовий акт	Зміст та основні положення
Закон України «Про туризм»	Визначає правові, організаційні та соціально-економічні засади розвитку туризму, регулює права та обов'язки суб'єктів туристичної діяльності.
Стратегія розвитку туризму та курортів України	Містить стратегічні напрями державної політики у сфері туризму, пріоритети розвитку, механізми фінансування та індикатори ефективності.
Державна програма відновлення та розвитку туризму	Передбачає комплекс заходів з післявоєнного відновлення інфраструктури, підтримки бізнесу та підвищення конкурентоспроможності туристичних територій.
Закон України «Про курорти»	Регламентує правові основи функціонування курортних територій, встановлює вимоги до охорони природних лікувальних ресурсів.
Закон України «Про охорону культурної спадщини»	Забезпечує збереження, використання та популяризацію об'єктів культурної спадщини як важливих туристичних ресурсів.
Податковий кодекс України	Визначає податкові інструменти стимулювання туристичної сфери, пільги для суб'єктів туристичної діяльності.
Закон України «Про регіональний розвиток»	Визначає засади просторового планування, підтримки регіонів та стимулювання розвитку туристичних кластерів.
Закон України «Про державно-приватне партнерство»	Створює умови для залучення приватних інвестицій у туристичну інфраструктуру та реалізації спільних проєктів.

Джерело: складено на основі [18].

Нормативно-правове регулювання є фундаментальною основою формування туристичної політики України, визначаючи правила діяльності суб'єктів ринку, вимоги до якості послуг та напрями державної підтримки галузі. Основним документом у цій системі виступає Закон України «Про туризм», який окреслює правові та організаційні засади функціонування туристичної сфери, визначає обов'язки туроператорів, турагентів, органів державної влади, а також встановлює механізми забезпечення безпеки туристів. Зазначений закон є базовим та інтегрує Україну у міжнародний туристичний простір, узгоджуючи національну систему з європейськими стандартами якості та сервісу.

Важливе місце у системі правового регулювання посідає Стратегія розвитку туризму та курортів України, яка задає довгострокові орієнтири галузевої політики, фокусуючись на модернізації туристичної інфраструктури, цифровізації послуг, розвитку внутрішнього туризму та інтеграції у європейський ринок. У післявоєнних умовах особливої значущості набуває Державна програма відновлення та розвитку туризму, що спрямована на відбудову зруйнованих курортних та рекреаційних зон, підтримку малого та середнього туристичного бізнесу, а також створення конкурентних умов для інвестицій [58]. Ці документи забезпечують стратегічну узгодженість між державними ініціативами та регіональними програмами розвитку.

Окремі види туристичної діяльності регулюються спеціальними законами. Зокрема, Закон України «Про курорти» визначає умови функціонування курортних територій, встановлює охоронні зони та порядок використання природних лікувальних ресурсів. Complementary, Закон «Про охорону культурної спадщини» охоплює питання збереження історико-культурних пам'яток, які становлять основу культурно-пізнавального туризму. В умовах воєнних руйнувань цей закон набуває ключового значення, оскільки саме культурна спадщина є одним із найвразливіших туристичних ресурсів.

Водночас нормативне регулювання має і фінансово-економічний вимір. Податковий кодекс України передбачає інструменти стимулювання туристичної діяльності, включаючи пільги для готельних підприємств, інвесторів та суб'єктів туристичної інфраструктури. У свою чергу, Закон «Про регіональний розвиток» сприяє впровадженню туристичних кластерів, підтримує регіональні стратегії та забезпечує збалансований територіальний розвиток. Надзвичайно важливим для післявоєнної відбудови є Закон України «Про державно-приватне партнерство», який створює умови для залучення приватного капіталу у відбудову доріг, готелів, рекреаційних комплексів та інших туристичних об'єктів.

У сукупності ці нормативні акти формують цілісну інституційну систему, що забезпечує правову стабільність, інвестиційну привабливість та стратегічну

прогнозованість розвитку туристичної галузі України. Вони допомагають узгодити державні та регіональні підходи, забезпечують правові інструменти відбудови та модернізації туристичної інфраструктури та створюють підґрунтя для сталого й конкурентоспроможного розвитку сфери туризму у післявоєнний період. Суб'єкти регулювання індустрії туризму України систематизовано в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4. – Суб'єкти регулювання індустрії туризму України

Суб'єкт	Основні функції та роль у регулюванні туризму
Кабінет Міністрів України	Формує державну політику у сфері туризму, затверджує програми розвитку, здійснює координацію міжвідомчої діяльності.
Міністерства (Міністерство розвитку громад та територій України, Міністерство культури України, Міністерство економіки, доквілля та сільського господарства України тощо)	Формує нормативно-правову базу, відповідає за розвиток туризму та культурної спадщини, сприяє соціально-економічному розвитку громад, координує діяльність підпорядкованих органів, реалізовує відповідні програми та стратегії розвитку.
Державне агентство розвитку туризму України	Реалізує державну політику у сфері туризму, займається маркетингом туристичного потенціалу країни, впроваджує проекти розвитку.
Обласні та міські державні адміністрації	Розробляють регіональні програми розвитку туризму, створюють умови для функціонування туристичних підприємств, здійснюють моніторинг.
Органи місцевого самоврядування	Формують локальні туристичні стратегії, підтримують місцевий бізнес, відповідають за розвиток інфраструктури.
Туристичні підприємства (туроператори, турагенції)	Формують і просувають туристичний продукт, впливають на розвиток ринку та якість послуг.
Заклади розміщення та харчування	Надають ключові гостинні послуги, формують рівень сервісу та туристичну привабливість територій.
Громадські організації та туристичні асоціації	Захищають інтереси галузі, сприяють професійному розвитку та участі у міжнародних ініціативах.
Освітні та наукові установи	Готують кадри, проводять дослідження, створюють інноваційні підходи до розвитку туризму.
Інвестори та бізнес-партнери	Фінансують інфраструктурні проекти, реалізують інновації, беруть участь у державно-приватному партнерстві.

Джерело: складено на основі [49].

Функціонування та розвиток індустрії туризму в Україні неможливі без ефективного нормативно-правового та інституційного регулювання, яке забезпечує узгодженість дій усіх учасників туристичного ринку. Туризм, як складна соціально-економічна система, поєднує інтереси держави, регіонів, бізнесу, територіальних громад, професійних асоціацій, інвесторів та

споживачів туристичних послуг. Тому визначення та розмежування ролей кожної групи суб'єктів регулювання є основною передумовою формування конкурентоспроможної, інноваційної та стійкої туристичної галузі, особливо в умовах післявоєнного відновлення країни, модернізації інфраструктури та інтеграції до європейського туристичного простору.

Першочергове значення у системі регулювання належить державним органам влади, які формують стратегічні засади розвитку туризму, забезпечують реалізацію туристичної політики, створюють нормативно-правові умови функціонування суб'єктів ринку та визначають довгострокові пріоритети національного туристичного позиціонування. Центральні органи виконавчої влади визначають стандарти, правила, механізми фінансової підтримки, вимоги до безпеки та якості туристичних послуг, моделі розвитку туристичних територій і гарантують дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері туризму та культурної спадщини [36]. Водночас вагомим завданням держави є інтеграція українських практик у стандарти ЄС, що особливо актуально в контексті реформування, цифровізації та побудови єдиного туристичного інформаційного простору.

Регіональні та місцеві органи влади виступають активними суб'єктами управління туризмом на територіальному рівні, оскільки саме вони відповідають за реалізацію стратегій розвитку туризму в громадах, підготовку інфраструктурних проєктів, створення туристичних брендів, просування дестинацій та формування туристичних кластерів. Інституційна роль органів місцевого самоврядування особливо зростає в умовах децентралізації, де громади стають ключовими агентами змін, інвестують у локальні об'єкти, розвивають креативні індустрії, організують туристичні події, підтримують МСП у сфері гостинності та забезпечують якість туристичного середовища. Більш того, саме на місцевому рівні формується стійкість туристичних дестинацій, адже громади володіють природними, культурними й людськими ресурсами, що становлять основу туристичної пропозиції.

Важливе місце серед суб'єктів регулювання посідає туристичний бізнес: туроператори, турагенти, готельні та ресторани підприємства, транспортні компанії, об'єкти рекреації, санаторно-курортні заклади, а також суб'єкти креативних індустрій, які створюють додану вартість і формують кінцевий туристичний продукт. Їхня діяльність сприяє наповненню бюджетів, створенню робочих місць, розширенню сервісної інфраструктури, інноваційному оновленню ринку та підвищенню іміджу України як безпечної та привабливої туристичної дестинації. Попри виклики війни, туристичний бізнес продовжує адаптуватися: впроваджує цифрові технології, розробляє нові турпродукти, орієнтовані на внутрішній туризм, здійснює релокацію підприємств, підтримує локальні громади та бере участь у міжнародних програмах відбудови [49].

Окремою групою суб'єктів регулювання є професійні й громадські об'єднання – туристичні асоціації, спілки, палати, кластери, експертні мережі та громадські організації, які відіграють роль комунікаторів між державою та бізнесом. Вони забезпечують вироблення спільної позиції щодо реформування галузі, підготовку фахових рекомендацій, участь у міжнародних виставках, стандартизацію професійної підготовки, розвиток маркетингових стратегій дестинацій, популяризацію національного туристичного продукту. Туристичні кластери, як інноваційні форми організації ринку, посилюють кооперацію бізнесу, громад та влади, стимулюють розвиток підприємництва, сприяють зростанню інвестиційної привабливості територій і формують конкурентоспроможні туристичні бренди.

Не менш важливими суб'єктами регулювання виступають науково-освітні установи, експертні центри, університети та дослідницькі інститути, які забезпечують підготовку кадрів для галузі, здійснюють аналітичні дослідження, розробляють інноваційні методики управління дестинаціями та беруть участь у формуванні туристичної політики. Освітній сектор значною мірою визначає якість людського капіталу – одного з основних чинників відновлення та міжнародної конкурентоспроможності індустрії туризму [29].

Особливе місце у системі регулювання належить також міжнародним організаціям: Всесвітній туристичній організації (UNWTO), UNESCO, Європейській комісії, Агентству з розвитку туризму ЄС, міжнародним інвестиційним фондам та програмам технічної допомоги (USAID, GIZ, UNDP тощо). Їхні рекомендації та фінансові інструменти впливають на стратегічні пріоритети галузі, сприяють модернізації інфраструктури, збереженню культурної спадщини, впровадженню сталих стандартів та забезпечують інтеграцію України до європейського туристичного простору.

Таким чином, суб'єкти регулювання туристичної індустрії України формують багаторівневу систему, де кожен елемент виконує унікальні функції та забезпечує стабільність галузі. Їхня скоординована взаємодія є основою успішного післявоєнного відновлення туризму, підвищення його конкурентоспроможності, розвитку регіонів та формування позитивного міжнародного іміджу України. Ефективне партнерство між державою, бізнесом, громадськістю та міжнародними структурами відкриває широкі перспективи для трансформації туризму в один із драйверів економічної відбудови та сталого розвитку країни.

Таким чином, суб'єкти регулювання індустрії туризму в Україні формують багаторівневу систему управління, у якій органи державної влади, місцевого самоврядування, бізнес, наукові установи та громадські організації відіграють взаємодоповнюючі ролі, забезпечуючи комплексний розвиток галузі. Ефективна координація між цими учасниками є критично важливою в умовах післявоєнної відбудови, адже саме їх узгоджені дії визначають швидкість відновлення туристичної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності територій, залучення інвестицій та формування якісного туристичного продукту. Завдяки такій інтегрованій моделі управління туризм здатний стати одним із драйверів економічного зростання та міжнародної репутації України в поствоєнний період.

1.3. Світовий досвід післявоєнного відновлення туризму

Післявоєнне відновлення туристичної індустрії є складним та багатогранним процесом, який охоплює відбудову інфраструктури, відновлення іміджу країни, формування безпечного середовища та стимулювання попиту на подорожі. Світовий досвід демонструє, що туризм у постконфліктних країнах може стати одним із ключових драйверів економічного зростання, сприяти диверсифікації економіки та створенню робочих місць. Водночас відновлення потребує комплексного підходу та залучення широкого кола стейкхолдерів – держави, бізнесу, міжнародних партнерів і місцевих громад. Історичні приклади післявоєнного відновлення Японії, Хорватії, В'єтнаму, Руанди та Боснії і Герцеговини підтверджують, що ефективна туристична політика здатна не лише відродити туристичні потоки, а й сприяти зміцненню національної ідентичності, популяризації культурної спадщини та посиленню соціальної згуртованості. У багатьох країнах саме туризм став сектором, який забезпечив швидкий приплив інвестицій, відновлення інфраструктури та формування конкурентоспроможного міжнародного іміджу [22]. Важливу роль відіграє підтримка міжнародних організацій, таких як UNWTO, UNESCO, USAID, ЄС та Світовий банк, які сприяють розробці стратегій сталого відновлення.

Застосування світового досвіду є надзвичайно актуальним для України, яка переживає масштабні руйнування та трансформаційні зміни в умовах війни. Дослідження ефективних моделей післявоєнної реконструкції, від розвитку внутрішнього туризму до створення спеціалізованих туристичних кластерів та впровадження інноваційних цифрових сервісів, дозволяє адаптувати успішні підходи до українських реалій. У цьому контексті вивчення глобальних практик є важливою передумовою формування дієвої стратегії відродження туризму, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності регіонів, підтримку громад та сталий розвиток у післявоєнний період.

Післявоєнне відновлення туризму у світі демонструє різноманітні моделі, залежно від рівня руйнувань, інституційних можливостей та економічного

потенціалу постраждалих країн. Аналіз досвіду Боснії і Герцеговини, Хорватії, Грузії, Кіпру, Руанді та Ізраїлю засвідчує, що туризм може виконувати роль каталізатора соціально-економічної стабілізації, джерела валютних надходжень та інструмента відновлення міжнародного іміджу. Швидкість та ефективність відбудови залежать від поєднання державної політики, інвестицій, міжнародної допомоги та участі місцевих громад. Після завершення війни 1990-х років Хорватія зробила ставку на швидке відновлення інфраструктури, залучення інвестицій у прибережні території та активний міжнародний маркетинг. Уже через 10 років країна повернулася на рівень докризових туристичних потоків, важливими виявилися державні програми пільгового кредитування, партнерство з ЄС та брендинг країни як безпечної середземноморської дестинації. Кіпр застосував модель диверсифікованого розвитку, поєднавши туризм, нерухомість, фінансові послуги та міжнародну логістику. Після військового конфлікту 1974 року країна отримала масштабну підтримку ЄС, спрямовану на модернізацію готельної інфраструктури та розвиток авіасполучення. Важливим стратегічним кроком стало створення конкурентних умов для інвесторів, у тому числі податкових стимулів, що пришвидшило відновлення туристичного сектору. Руанда стала прикладом відбудови туризму на основі розвитку природоохоронних територій та преміального екотуризму. Після геноциду 1994 року уряд зробив ставку на збереження природних ресурсів, розвиток національних парків та залучення міжнародних організацій. Туризм став головним сектором економіки, а країна перетворилася на один із центрів африканського сталого туризму завдяки високим стандартам безпеки, регуляторній стабільності та стратегічному партнерству з приватним сектором. Грузія після військових конфліктів 1990–2000-х років запустила масштабні інституційні реформи, спростила регуляторні процедури, інвестувала у дорожню та гостинну інфраструктуру. Розвиток гастрономічного, винного та гірського туризму сприяв формуванню нового бренду країни, а державні та міжнародні програми сприяли зростанню туристичних потоків упродовж 2010-2020 рр. Ізраїль пропонує модель інноваційного відновлення туризму, де

ключову роль відіграють технології, цифровізація та національна система безпеки. Туристична привабливість країни формувалася навколо культурно-історичної спадщини та релігійного туризму. Досвід країн щодо післявоєнного відновлення туризму та можливість імплементації його в Україні систематизовано в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5. – Досвід країн щодо післявоєнного відновлення туризму

Країна	Заходи відновлення	Результати та ефекти	Уроки для України
Хорватія	Активне відновлення прибережної інфраструктури; державні гранти для малого бізнесу; маркетингові кампанії на зовнішніх ринках.	Швидке відновлення туристичних потоків; зростання приватних інвестицій; посилення конкурентоспроможності.	Пріоритет інфраструктури, підтримка локального бізнесу, концентрація на міжнародному маркетингу.
Грузія	Розвиток внутрішнього туризму; спрощення регуляторних процедур; залучення інвесторів через податкові стимули.	Суттєве збільшення внутрішніх туристичних поїздок; зростання рівня зайнятості у сфері послуг.	Стимулювання внутрішнього туризму та спрощення умов для інвесторів.
Японія після землетрусу 2011 року	Відбудова транспортної інфраструктури; ребрендинг постраждалих регіонів; масштабні інформаційні кампанії.	Поступове повернення туристичних потоків; формування позитивного міжнародного іміджу.	Комунікаційні кампанії та стратегічний брендинг територій після кризи.
Італія після пандемії COVID-19	Субсидії для підприємств галузі; цифровізація послуг; розвиток сталого та культурного туризму.	Поступове відновлення попиту; підвищення ролі еко- та культурних маршрутів.	Діджиталізація та диверсифікація туристичних продуктів.
Ізраїль	Забезпечення безпеки туристів; відновлення авіасполучень; активна промоція на зовнішніх ринках.	Швидке повернення іноземних туристів; посилення довіри до дестинації.	Посилення безпекових стандартів та ефективна робота з міжнародними ринками.

Джерело: складено на основі [28].

Однією з найуспішніших моделей вважається хорватська. Після завершення військових конфліктів Хорватія стала одним із найбільш показових прикладів успішного відновлення туристичної галузі. Її стратегія базувалася на швидкому відновленні прибережної інфраструктури, яка становить основу національного туристичного продукту. Держава активно підтримувала малий та середній бізнес, вводючи грантові програми, податкові пільги та кредити на пільгових умовах. Значну увагу приділили ребрендингу країни, формуванню

нового міжнародного іміджу та активним маркетинговим кампаніям на ключових туристичних ринках Європи. Як результат, Хорватія досягла значного збільшення приватних інвестицій та відновила туристичні потоки до довоєнних показників у короткий термін. Важливим уроком для України є пріоритетна увага до інфраструктури, підтримки місцевого бізнесу та потужної промоції країни як безпечної й привабливої дестинації [64].

Грузія демонструє ефективний приклад відновлення туризму після внутрішніх і зовнішніх викликів. Основний акцент був зроблений на розвиток внутрішнього туризму як стабілізуючого чинника, що дозволило зменшити залежність від зовнішніх потоків. Значну роль відіграли дерегуляція та спрощення умов ведення бізнесу, влада активно зменшила адміністративні бар'єри та запровадила податкові стимули для інвесторів у сфері гостинності. Розвиток гірськолижних курортів, винотуризму та культурних маршрутів сприяв зростанню зайнятості й доходів від туризму. Успіх Грузії свідчить про те, що Україні варто зосередитися на розвитку внутрішнього туризму, створенні сприятливого бізнес-клімату та залученні іноземних інвесторів через гнучкі податкові інструменти відновлення.

Після катастрофічного землетрусу та аварії на Фукусімі Японія розпочала масштабну програму відбудови туризму, зосереджену на відновленні транспортної інфраструктури, ребрендингу постраждалих регіонів та реалізації широкої міжнародної інформаційної кампанії. Влада активно працювала над поверненням довіри туристів, впроваджуючи суворі стандарти безпеки, прозору комунікацію та інноваційні промоційні програми. Одним із найрезультативніших кроків став стратегічний брендинг окремих регіонів, що дозволив розширити туристичну пропозицію та привернути увагу до менш популярних, але безпечних територій. Для України важливим є досвід Японії щодо обов'язкової ролі безпекової комунікації, іміджевих кампаній та модернізації інфраструктури як основи довіри потенційних гостей.

Італія, яка зазнала значних втрат у туристичній сфері під час пандемії, реалізувала комплексну модель відновлення, що поєднувала фінансову

підтримку бізнесу, цифровізацію послуг та розвиток сталого туризму. Уряд запровадив субсидії для підприємств сфери гостинності, програми підтримки зайнятості та кредитні інструменти для модернізації об'єктів розміщення. Значний акцент був зроблений на цифрових рішеннях (онлайн-бронювання, електронні сервіси, віртуальні екскурсії та цифровий маркетинг стали частиною нової моделі). Крім того, Італія переорієнтувалася на розвиток культурного, гастрономічного та екотуризму, що швидко набули популярності серед внутрішніх та іноземних гостей. Для України актуальними є уроки цифровізації, диверсифікації туристичного продукту та розвитку сталих форм туризму.

Ізраїль має унікальний досвід відновлення туризму в умовах безпекових ризиків. Основним пріоритетом країни стало забезпечення максимальної безпеки туристів, розроблено сучасні системи контролю, стандарти безпеки об'єктів та інноваційні підходи до кризових комунікацій. Особливу увагу держава приділяла швидкому відновленню авіасполучень, співпраці з міжнародними партнерами та активній промоції дестинації на глобальному ринку [21]. Завдяки цьому країні вдалося швидко повернути туристичні потоки й зміцнити позиції на світовому туристичному ринку. Для України досвід Ізраїлю є надзвичайно цінним, адже акцент на безпекових стандартах, правильній комунікації та міжнародній співпраці є критично важливим у період післявоєнного відновлення.

Таким чином, світовий досвід свідчить про те, що післявоєнне відновлення туризму вимагає комплексного підходу, від стабілізації безпеки та модернізації інфраструктури до створення сприятливих умов для бізнесу, осучаснення маркетингових стратегій та активного залучення міжнародних партнерів. Умовою успіху є формування позитивного іміджу країни й підвищення довіри туристів, що стає можливим лише за умови чіткої державної політики, прозорих правил, інвестиційної привабливості та ефективної міжсекторальної співпраці.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ТА ВИКЛИКІВ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка розвитку індустрії туризму України до та під час війни

Післявоєнний розвиток індустрії туризму України постає одним із ключових напрямів відновлення національної економіки, адже туристична сфера традиційно формує значну частку регіональних доходів, підтримує малий та середній бізнес, стимулює зайнятість і сприяє розвитку суміжних сфер. Війна спричинила масштабні руйнування інфраструктури, порушення логістики, різке падіння туристичних потоків і трансформацію споживчих пріоритетів, що вимагає глибокого аналізу сучасного стану галузі. Оцінка динаміки основних показників, змін у структурі попиту та пропозиції, а також регіональних диспропорцій дозволяє визначити реальний потенціал відновлення та виявити сильні й слабкі сторони туристичних територій у нових умовах. Індустрія туризму опинилася перед комплексом викликів, що потребують стратегічного підходу та міжсекторальної взаємодії. Серед них, відбудова зруйнованої інфраструктури, адаптація бізнесу до умов безпеки, відновлення довіри іноземних туристів, пошук нових фінансових ресурсів, формування сучасної системи управління та інтеграція європейських стандартів сталості [30]. Аналітичне дослідження цих викликів дозволяє сформулювати обґрунтовані стратегічні рішення та окреслити перспективні напрями післявоєнного розвитку туристичної сфери, забезпечуючи її конкурентоспроможність і включення у глобальний туристичний простір.

До початку повномасштабної війни індустрія туризму України демонструвала поступальне зростання, що проявлялося у збільшенні туристичних потоків, розширенні пропозиції туристичних продуктів, розвитку інфраструктури та активізації інвестиційних процесів. Зростала частка внутрішнього туризму, посилювалися міжнародні зв'язки, розвивалися

культурно-пізнавальні, гастрономічні, подієві та сільські туристичні продукти. Розбудова транспортної інфраструктури, модернізація об'єктів розміщення та харчування, цифровізація послуг і зростання популярності українських DESTINAЦІЙ свідчили про формування конкурентоспроможної туристичної індустрії, інтегрованої у світовий ринок.

З початком російсько-української війни туристична сфера зазнала значних трансформацій і втрат, зумовлених безпековими ризиками, руйнуванням інфраструктури, скороченням в'їзних потоків та зміною структури попиту. Багато підприємств сфери гостинності були змушені призупинити діяльність або перейти на нові формати роботи, зокрема гуманітарну, соціальну й волонтерську допомогу. Зросла роль внутрішнього туризму, релокаційних міграцій та адаптаційних форм відпочинку у відносно безпечних регіонах країни. До початку повномасштабної війни індустрія туризму України демонструвала стабільну позитивну динаміку, поступово інтегруючись у європейський і світовий туристичний простір. Туристичний ринок характеризувався розширенням спектра послуг, збільшенням ролі внутрішнього та в'їзного туризму, розвитком міського, культурного, гастрономічного, сільського та етнографічного туризму. Значного пожвавлення набула інфраструктура гостинності: в українських містах зростала кількість готелів міжнародних мереж, активізувався сегмент малих готелів і апартаментів, розвивалися приватні садиби та зелені садиби у сільській місцевості [7]. Поштовхом до зростання туристичної активності стали безвізовий режим з ЄС, інфраструктурні проекти у великих містах, розвиток авіаперевезень, збільшення кількості лоукост-напрямів та масштабні маркетингові кампанії на популяризацію національних туристичних DESTINAЦІЙ. До 2019 року туризм забезпечував понад 5% зайнятості та формував суттєву частку доходів місцевих бюджетів, що свідчило про зміцнення його ролі в національній економіці.

Початок повномасштабної війни у 2022 році спричинив різке падіння туристичних потоків і майже повну зупинку в'їзного туризму через

небезпекову ситуацію та обмеження пересування. Значна частина туристичної інфраструктури була зруйнована або тимчасово втратила свою функціональність, особливо в регіонах активних бойових дій. Туристичні підприємства та заклади гостинності були змушені переорієнтуватися на соціальні функції: розміщення внутрішньо переміщених осіб, забезпечення гуманітарних потреб, підтримку територіальних громад. Внутрішній туризм набув нового змісту, попит змістився у напрямку відносно безпечних регіонів західної та центральної України, де активно розвивалися нові туристичні продукти – патріотичні маршрути, екскурсії про історію війни, волонтерські тури, гастрономічні та природні маршрути [62]. Українські DESTINATIONI почали адаптуватися до умов війни шляхом впровадження підвищених стандартів безпеки, інформаційної підтримки туристів, оновлених підходів до маркетингу.

Незважаючи на кризові умови, туристична індустрія продемонструвала значний рівень стійкості та здатності до трансформації. Активну роль у підтримці та поступовому відновленні галузі відіграли місцеві громади, бізнес, міжнародні партнери та державні інституції. Розпочалося формування нової моделі розвитку туризму, орієнтованої на безпекові аспекти, відновлення культурної спадщини, регенеративний підхід, розвиток внутрішнього туризму та підготовку умов для майбутнього повернення іноземних туристів після завершення війни. Сучасний стан індустрії туризму України відображає одночасно глибоку трансформацію, втрати та унікальні можливості для перезавантаження сектору в контексті післявоєнного відновлення та євроінтеграційного руху [33].

Дослідження податкових надходжень у туристичній сфері є важливим аналітичним інструментом для оцінки реального внеску індустрії туризму в економіку країни, особливо в умовах воєнних викликів та відбудови. Податки, які сплачують суб'єкти туристичного бізнесу (готелі, ресторани, туроператори, транспортні й сервісні компанії) відображають рівень їхньої активності, інвестиційної привабливості та здатності адаптуватися до кризових умов. Аналіз динаміки цих надходжень дозволяє державі визначати ефективність

підтримки галузі, виявляти тенденції її трансформації, прогнозувати можливості для подальшого розвитку й ухвалювати виважені рішення щодо стимулювання туристичного бізнесу. У післявоєнний період така інформація набуває особливого значення, оскільки допомагає оцінити відновлювальний потенціал туризму як однієї з основних сфер національної економіки. Податкові надходження до державного бюджету за 2021-2024 рр. від суб'єктів індустрії туризму представлено на рис. 2.1.

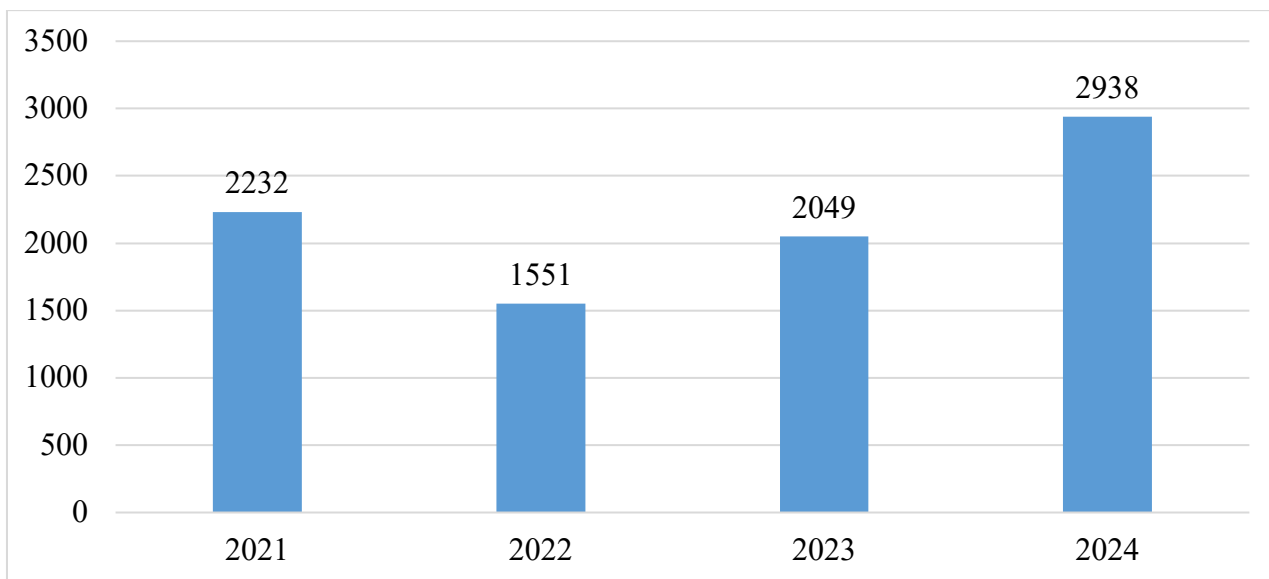

Рисунок 2.1. Податкові надходження до державного бюджету за 2021-2024 рр. від суб'єктів індустрії туризму

Джерело: складено на основі [28].

Податкові надходження від суб'єктів туристичної індустрії у 2021–2024 рр. демонструють як негативні наслідки початку війни, так і поступове відновлення сектору. У 2021 році надходження становили 2232 млн грн, що відображало стабільну роботу індустрії туризму. У 2022 році показник різко знизився до 1551 млн грн, тобто майже на 30 %, що стало прямим наслідком повномасштабного вторгнення, скорочення туристичних потоків, руйнування інфраструктури та вимушеного закриття частини бізнесів. У 2023 році простежується позитивна динаміка, податкові надходження зросли до 2049 млн грн, що свідчить про адаптацію підприємств до нових умов та активізацію внутрішнього туризму. У 2024 році галузь продемонструвала суттєвий стрибок:

надходження досягли 2938 млн грн, перевищивши довоєнний рівень, що свідчить про зміцнення туристичної індустрії, відновлення підприємницької активності та зростання економічного внеску сектору в державний бюджет.

Податкові надходження від індустрії туризму в регіонах України з лютого 2022 року до лютого 2023 року представлено на картосхемі 2.2.

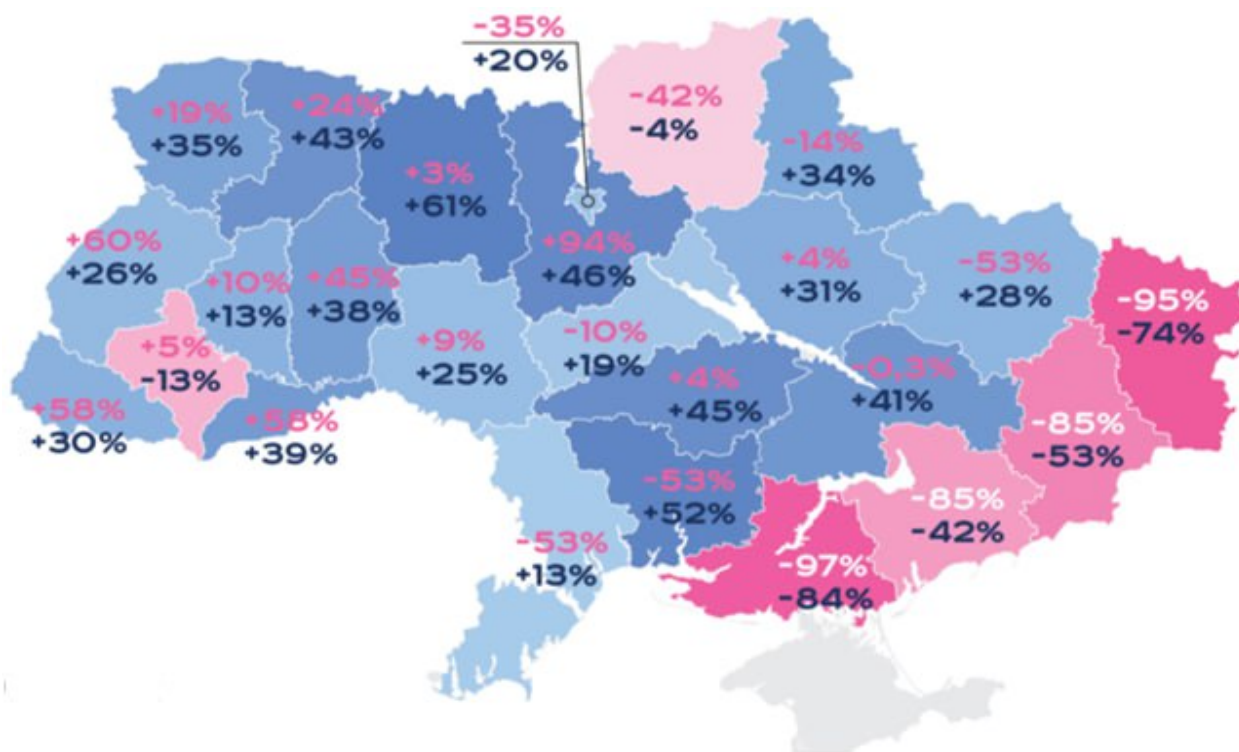

Рисунок 2.2. Податкових надходження від індустрії туризму в регіонах України з лютого 2022 року до лютого 2023 року.

Джерело: складено на основі [57]

Динаміка податкових надходжень від туристичної індустрії в регіонах України за період з лютого 2022 року до лютого 2023 року демонструє різко диференційовану регіональну картину, що безпосередньо залежить від інтенсивності бойових дій, масштабів руйнувань та міграційних процесів. Найглибше падіння надходжень спостерігається у прифронтових та окупованих регіонах, Херсонська область втратила 97%, Запорізька – 84%, Донецька – 95%, Луганська – 74%, Миколаївська – 85%, що відображає повну або майже повну зупинку туристичної діяльності. Натомість західні області демонструють позитивну динаміку внаслідок концентрації внутрішніх переміщених осіб, розвитку релокаційного бізнесу та зростання внутрішнього туризму:

Закарпатська область +60%, Львівська +43%, Івано-Франківська +61%, Чернівецька +38%, Тернопільська +35%. Центральні регіони демонструють змішану динаміку: Київська область –10%, але місто Київ +19%, Полтавська +52%, Кіровоградська +31%, тоді як Черкаська має незначне падіння –3%.

Порівняння довоєнних тенденцій зі змінами, що відбулися під час війни в індустрії туризму, дає змогу встановити, які сегменти виявилися найбільш уразливими, а які адаптувалися та продовжили розвиватися за рахунок внутрішнього попиту чи нових форматів туристичних послуг [28]. Такий аналіз є основою для формування ефективної стратегії післявоєнного відновлення, адже дає змогу обґрунтувати пріоритетні напрями державної підтримки, визначити перспективні регіони та сегменти, а також забезпечити стратегічне планування розвитку туристичних дестинацій в умовах невизначеності та довгострокової відбудови країни. Основні аспекти аналізу процесу розвитку індустрії туризму України до та під час війни представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. – Розвиток індустрії туризму України до та під час війни

Показник	До війни (до 2022 р.)	Під час війни (2022-2024 рр.)
Туристичні потоки	Стабільне зростання, понад 13 млн внутрішніх туристів; активний розвиток виїзного та в'їзного туризму.	Різке скорочення в'їзного туризму; переорієнтація на внутрішні подорожі; часткове поживлення у 2023-2024 рр.
Інфраструктура	Розвиток готельно-ресторанного бізнесу, інвестиції в нові об'єкти, модернізація транспортної інфраструктури.	Часткові руйнування, перепрофілювання закладів під потреби ВПО; нерівномірне відновлення по регіонах.
Інвестиції	Активні приватні інвестиції, запуск нових туристичних і рекреаційних проєктів.	Скорочення інвестицій; зростання ролі міжнародних грантів, програм відбудови та ДПП.
Зайнятість	Близько 1 млн зайнятих у туризмі та суміжних сфер; створення робочих місць.	Суттєве скорочення у 2022 р.; поступове відновлення за рахунок розвитку внутрішнього туризму.
Маркетинг та промоція	Активне міжнародне просування України як дестинації; участь у виставках та туристичних форумах.	Зміщення фокусу на внутрішній туризм; цифрові кампанії, наголос на безпеці та культурній стійкості.
Регіональний розвиток	Поява регіональних кластерів, розвиток локальних маршрутів, підтримка територіальних.	Західні регіони стали основними дестинаціями; прифронтові території зазнали найбільших втрат.

Джерело: складено автором.

До 2022 року індустрія туризму демонструвала стабільне зростання: активізувалися внутрішні та зовнішні туристичні потоки, збільшувалася кількість готельно-ресторанних закладів, реалізовувалися інвестиційні проєкти на курортах і в рекреаційних територіях. Туризм забезпечував близько мільйона робочих місць, активно формувалися туристичні кластери й оновлювалися транспортні комунікації. Україна поступово зміцнювала позиції на міжнародному туристичному ринку завдяки маркетинговим кампаніям, участі у виставках та зростанню ролі локальних дестинацій, які створювали сучасний різноманітний туристичний продукт. Однак із початком війни індустрія туризму зіткнулася з критичними викликами. У 2022 році відбулося різке скорочення туристичних потоків, значна частина інфраструктури була пошкоджена або тимчасово перепрофільована під потреби внутрішньо переміщених осіб та військових. Інвестиційна активність майже зупинилася, змістившись у напрямі міжнародних грантів і проєктів відбудови. Проте окремі напрями продемонстрували адаптаційні можливості, внутрішній туризм частково відновився у 2023-2024 роках, маркетингові акценти змістилися на безпеку та стійкість, а західні регіони стали ядром туристичної активності.

Аналіз динаміки розвитку індустрії туризму України засвідчує наявність різкого розриву між довоєнними тенденціями стабільного зростання та воєнними викликами, пов'язаними з руйнуваннями, зміною туристичних потоків і падінням інвестицій. Проте спостерігається здатність досліджуваної сфери до адаптації: посилення внутрішнього туризму, переорієнтація на безпечні регіони, використання цифрових засобів промоції та активізація програм міжнародної підтримки створюють передумови для майбутнього відновлення [46]. Отже, попри глибоку кризу, туристична індустрія України зберігає потенціал для трансформації та поствоєнного розвитку.

Таким чином, динаміка розвитку індустрії туризму України до та під час війни демонструє значний контраст між періодами стабільності та стрімкого падіння, однак водночас – і помітні ознаки адаптації та поступового відновлення. До 2022 року туристична галузь характеризувалася зростанням

внутрішніх і міжнародних потоків, розширенням інфраструктури, активізацією інвестицій та розвитком регіональних кластерів. Початок повномасштабної війни спричинив різке скорочення в'їзного туризму, руйнування частини об'єктів інфраструктури, падіння зайнятості та переформатування ринку відповідно до кризових умов. Однак уже у 2023-2024 роках спостерігається часткове пожвавлення внутрішнього туризму, активізація грантових програм, переорієнтація бізнесу на нові формати та зростання податкових надходжень у відносно безпечних регіонах [26]. Індустрія туризму демонструє вразливість до зовнішніх потрясінь, проте й високу стійкість та потенціал для відновлення.

Податкові надходження від туризму в Україні свідчить про регіональну нерівномірність, де зростання у західних областях (до +60%) контрастує з падінням у прифронтових і окупованих регіонах (до -97%). Така асиметрія формує комплексні виклики для державної політики відновлення, адже регіони з найбільшими втратами потребують фінансової підтримки та глибинного відновлення інфраструктури, безпеки та бізнес-середовища, тоді як області зі зростанням можуть стати драйверами нового етапу розвитку та перерозподілу туристичних потоків у післявоєнний період. Західні області показали помірне або навіть суттєве зростання, Закарпатська (+60% та +26%), Львівська (+10% та +35%), Івано-Франківська (+5% та +13%), Тернопільська (+24% та +30%), що пояснюється переміщенням бізнесу та населення, активізацією внутрішнього туризму й перетворенням цих територій на гуманітарні та логістичні хаби. Південні та східні регіони, які зазнали найбільших руйнувань, демонструють рекордні падіння, Херсонська область -97% та -84%, Запорізька -85% та -42%, Луганська -95% та -74%, Донецька -53% та -28%, Миколаївська -58% та -30%. Центральні регіони мають змішані результати: Дніпропетровська -31% і +41%, Полтавська -10% і +19%, Київська -42% і -4%. Така регіональна асиметрія підкреслює глибину впливу війни на економіку туризму та потребу у диференційованих стратегіях відновлення, орієнтованих на масштаб пошкоджень, збереженість інфраструктури та потенціал економічної стійкості областей.

2.2. Вплив воєнних дій на туристичну інфраструктуру та інвестиційну привабливість територій

Воєнні дії на території України спричинили безпрецедентні трансформації у функціонуванні туристичної індустрії, яка до 2022 року демонструвала динамічний розвиток, стабільне зростання інвестицій та формування конкурентоспроможних туристичних продуктів. З початком повномасштабної війни туристична інфраструктура стала однією з найбільш вразливих сфер, адже значна частина матеріальних об'єктів – готелі, санаторії, транспортні вузли, культурні пам'ятки, рекреаційні комплекси – зазнали пошкоджень, руйнувань або були вимушено перепрофільовані. У таких умовах виникла потреба у переосмисленні ролі туризму як складової соціально-економічної стійкості територій, здатної забезпечувати їх відновлення після кризи. Вплив війни на інвестиційну привабливість територій виявився неоднозначним: якщо для прифронтових та окупованих регіонів характерним стало практично повне згорання інвестиційної активності, то в центральних і західних областях, навпаки, спостерігається поява нових форм підприємництва, активізація локальних ініціатив, розвиток внутрішнього туризму та залучення міжнародних грантів [12]. Такий підхід, свідчить про асиметричний вплив воєнних ризиків на територіальний розвиток та необхідність диференційованої політики відбудови, яка враховуватиме безпекові умови, стан інфраструктури, можливості локальних громад і потенціал для швидкої економічної адаптації.

У зв'язку з цим дослідження впливу воєнних дій на туристичну інфраструктуру та інвестиційну привабливість територій набуває особливої актуальності, адже дозволяє оцінити масштаби руйнувань, простежити структурні зміни у індустрії туризму та визначити стратегічні орієнтири її відновлення. Аналіз таких процесів дає можливість сформулювати обґрунтовані рекомендації щодо відбудови туристичних об'єктів, оптимізації управлінських рішень, підвищення стійкості бізнесу та повернення України на глобальну туристичну карту. Таким чином, комплексне вивчення впливу війни створює

основу для розроблення ефективних інструментів післявоєнного відновлення й довгострокового розвитку туристичної сфери.

Воєнні дії справили потужний негативний вплив на туристичну інфраструктуру України, зумовивши руйнування значної частини матеріально-технічної бази та різке звуження можливостей для функціонування підприємств індустрії туризму. Унаслідок бойових дій частина готелів, санаторіїв, рекреаційних комплексів, об'єктів розваг, музеїв та пам'яток культурної спадщини була знищена або отримала критичні ушкодження, що призвело до втрати туристичного потенціалу цілих регіонів. Особливо постраждали прифронтові та окуповані території, де інфраструктура зазнала масштабних руйнувань, а туристичні потоки практично повністю зникли. Це порушило логістику, функціонування підприємств гостинності та сервісної мережі, ускладнило роботу транспортних підприємств та обмежило доступ туристів до основних туристичних об'єктів. Крім фізичних руйнувань, війна вплинула на сприйняття безпеки як чинника вибору дестинації. Туристичні регіони, які не зазнали безпосередніх бойових дій, також зіткнулися зі зменшенням турпотоків через зниження довіри з боку іноземних туристів та зміщення попиту у бік внутрішніх поїздок короткострокового формату. Частина інфраструктури була перепрофільована для гуманітарних потреб – розміщення внутрішньо переміщених осіб, проведення волонтерської діяльності, підтримки військових. Це тимчасово змінило функціональне призначення великої кількості об'єктів і вимагало адаптації підприємств до нових умов.

Війна створила умови для переосмислення розвитку туристичної інфраструктури та формування нових підходів до її модернізації. У відносно безпечних регіонах активізувався розвиток локальних туристичних продуктів, зросла увага до природного, гастрономічного, культурного та сільського туризму. Поступово формується запит на відбудову інфраструктури за принципами сталості та безпеки, з орієнтацією на інновації, цифровізацію та інклюзивність [58]. Таким чином, вплив воєнних дій, попри значні втрати, став каталізатором для оновлення туристичної інфраструктури, її адаптації до

сучасних викликів та створення передумов для відновлення галузі у післявоєнний період.

Інвестиційні процеси відіграють важливу роль у забезпеченні сталого розвитку туристичної індустрії, оскільки саме вони формують матеріальну та інфраструктурну основу для функціонування галузі в умовах зростаючої конкуренції та глобальних викликів. Інвестиції визначають темпи модернізації туристичних об'єктів, впровадження інновацій, підвищення якості послуг і формування привабливого іміджу дестинацій на міжнародному ринку. Для України, яка перебуває у процесі післявоєнного відновлення, залучення капіталу набуває особливої вагомості, адже дозволяє відновлювати зруйновану інфраструктуру, стимулювати регіональний розвиток і підтримувати конкурентоспроможність на світовій туристичній арені. Саме ефективне управління інвестиційними потоками забезпечує основу для економічної стабілізації, створення робочих місць і розширення внутрішнього та міжнародного туризму (рис. 2.3).

Рисунок 2.3. Місце вітчизняного туризму в інвестиційних процесах України та світу в динаміці за 2020-2023 рр.

Джерело: складено на основі [46].

Наведені дані свідчать про складну та нестабільну динаміку участі туристичної сфери України в інвестиційних процесах як на національному, так і на світовому рівнях у 2010-2023 рр. Частка туризму у капітальних інвестиціях в Україні демонструє хвилеподібний характер: від 1,54 % у 2010 р. вона зростає до піку у 2012 р. – 2,10 %, після чого різко знижується до 1,19 % у 2014 р. та до мінімального значення 0,92 % у 2016 р. Подальші роки характеризуються відновленням – 1,39 % у 2018 р. та 1,44 % у 2019 р., але вже у 2020 р. спостерігається падіння до 1,16 % через пандемічні обмеження. За 2021-2023 рр. показник стабілізується на рівні 1,25 %, що свідчить про стримане, але поступове відновлення інвестиційної активності попри воєнні ризики.

Водночас частка України у світових капітальних інвестиціях у туристичну індустрію залишається надзвичайно низькою – у межах від 0,021 % до 0,117 %. Найвищі показники зафіксовано у 2011–2012 рр. (0,082 % та 0,117 % відповідно), що корелює з активним розвитком туристичної інфраструктури та міжнародним інтересом до України напередодні Євро-2012. Однак у 2014-2016 рр. частка різко зменшується (до 0,025-0,033 %) через втрату територій та початок бойових дій. У 2018 р. показник підвищується до 0,048 %, але у 2020-2023 рр. знову знижується до 0,026-0,035 % через пандемію та повномасштабну війну. Це вказує на слабку інтегрованість України у глобальний туристичний інвестиційний простір та високий рівень зовнішніх ризиків для інвесторів.

Представлений графік демонструє, що українська індустрія туризму має потенціал для залучення інвестицій, що підтверджують пікові значення у докризові періоди. Проте часті політичні, економічні та безпекові шоки істотно стримують стабільність і передбачуваність капітальних вкладень, як внутрішніх, так і міжнародних. З огляду на це, післявоєнне відновлення потребуватиме комплексної державної підтримки, підвищення рівня безпеки, формування сприятливого інвестиційного середовища та активної участі України у міжнародних програмах розвитку туристичної індустрії.

Наведена динаміка інвестицій у туристичну сферу України та її частка у світових капітальних вкладеннях свідчать про нерівномірний та залежний від

зовнішніх умов характер розвитку галузі. У 2010–2013 рр. спостерігалось поступове зростання частки туризму в капітальних інвестиціях України – від 1,54 % до пікового значення 2,10 % у 2012 р., що вказує на активізацію уваги держави та бізнесу до розвитку туристичної інфраструктури. Водночас вже з 2014 р. частка різко зменшується до 1,19 %, що пов'язано з початком воєнних дій на сході країни, а у 2016 р. показник досягає мінімуму – 0,92 %. У подальші роки простежується поступове коливальне відновлення (до 1,44 % у 2019 р.), проте пандемія у 2020 р. знову призвела до падіння – до 1,16 %. У 2021-2023 рр. частка стабілізується на рівні 1,25 %, хоча війна значно стримує інвестиційну активність та переорієнтовує ресурси на інші важливі сфери.

Разом із тим частка України у світових капітальних інвестиціях у туристичну галузь залишається стабільно низькою протягом усього періоду, у межах 0,026-0,117 %, що свідчить про обмежену інтеграцію країни до глобальних інвестиційних процесів у сфері туризму. Найвище значення зафіксовано у 2012 р. становить 0,117 %, після чого показник знижується та коливається в межах статистичної похибки, досягаючи мінімуму 0,025 % у 2015 р. та 0,026 % у 2022 р. Низькі показники пояснюються як внутрішніми викликами (економічна нестабільність, безпекові ризики, часові обмеження для інвесторів), так і слабкою промоцією туристичних можливостей України на світовому ринку.

Представлена динаміка демонструє, що туристична індустрія України має високий потенціал сталого розвитку, проте залишається вразливою до зовнішніх шоків, політичних криз та безпекових загроз. Підвищення ролі туризму в інвестиційних процесах можливе завдяки запровадженню довгострокових державних програм стимулювання капіталовкладень, модернізації туристичної інфраструктури, розвитку державно-приватного партнерства та активній інтеграції України у глобальні туристичні та інвестиційні мережі.

2.3. Аналіз міжнародних, державних та регіональних програм розвитку та відновлення туризму

Оцінка державних і міжнародних програм підтримки відновлення туризму є надзвичайно актуальною в умовах повоєнної трансформації економіки України. Туристична індустрія, яка традиційно виступала важливим драйвером соціально-економічного розвитку, зазнала значних втрат унаслідок руйнування інфраструктури, зниження ділової активності та зміни структури споживчого попиту. У таких умовах роль державної підтримки, міжнародної технічної допомоги та інвестиційних інструментів суттєво зростає, адже саме вони стають джерелом відновлення та стабілізації галузі.

Після початку широкомасштабної війни Україна була змушена змінити підходи до управління туристичним сектором, зробивши акцент на безпекових аспектах, підтримці внутрішнього туризму та адаптації підприємств до нових реалій. Державні програми, спрямовані на фінансування малого та середнього бізнесу, модернізацію інфраструктури, розвиток людського капіталу та промоцію країни на міжнародному ринку, стали фундаментально важливими для збереження життєздатності туристичної галузі [18]. Одночасно відновлення туризму неможливе без активної участі міжнародних партнерів, які надають гранти, кредити, експертну підтримку та сприяють інтеграції України в глобальний туристичний простір.

Міжнародні організації, такі як ЄС, USAID, ЄБРР, ПРООН, UNESCO, UNWTO, розгорнули низку програм, що охоплюють розвиток інфраструктури, цифровізацію, удосконалення управлінських моделей, підвищення конкурентоспроможності та створення безпечних і стійких туристичних продуктів. Вивчення ефективності цих програм дає змогу визначити, які з них мають найвищий вплив, наскільки вони відповідають потребам регіонів і підприємств, а також окреслити перспективи формування комплексної системи підтримки туризму у післявоєнний період. Саме тому аналітична оцінка

державних і міжнародних механізмів відновлення є важливим етапом стратегічного планування розвитку туристичної сфери України.

Міжнародні програми підтримки та відновлення туризму систематизовано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. – Міжнародні програми підтримки та відновлення туризму

Програми	Зміст та напрями підтримки
Програми відновлення туризму від UNWTO	Надають рекомендації країнам, фінансують проекти стійкого туризму, підтримують цифровізацію та модернізацію туристичних секторів у країнах, що постраждали від криз.
Програми Європейського Союзу (Interreg, COSME, Horizon Europe)	Підтримують транскордонні туристичні проекти, інновації, розвиток малого бізнесу, екотуризм та культурну спадщину. Забезпечують грантове фінансування у різних напрямках.
USAID Economic Resilience Activity	Спрямована на розвиток економічної стійкості регіонів України, у тому числі через підтримку туристичного бізнесу.
Програми підтримки приватного сектору від EBRD	Фінансують реконструкцію інфраструктури, модернізацію об'єктів гостинності, розвиток транспортних маршрутів та енергоефективні рішення.
Програми відновлення громад та культурної спадщини від UNDP	Підтримують проекти з відбудови громад, збереження культурної спадщини, розвитку місцевих туристичних продуктів.
Програми відбудови та регіонального розвитку від Світового банку	Забезпечують великомасштабне фінансування інфраструктурних проектів, включно з туристичною інфраструктурою, транспортом і громадськими просторами.

Джерело: складено на основі [37].

Програми Всесвітньої туристичної організації формують рекомендації щодо модернізації туристичної політики, сприяють переходу до сталих моделей розвитку та підтримують ініціативи, спрямовані на цифровізацію та впровадження інновацій у сфері туризму. Значна увага приділяється збереженню культурної спадщини, розвитку локальних туристичних продуктів і підвищенню конкурентоспроможності малих та середніх підприємств.

Програми Європейського Союзу, такі як Interreg, COSME та Horizon Europe, забезпечують широкий механізм грантової та технічної підтримки для країн-партнерів, включаючи Україну. Вони спрямовані на розвиток транскордонного співробітництва, екотуризму, кластеризації туристичного бізнесу, підтримку інноваційних стартапів та сталих туристичних практик. Horizon Europe фінансує наукові дослідження у сфері туристичної політики, а

Interreg стимулює розвиток інфраструктури, покращення мобільності та створення спільних маршрутів між країнами.

Програма USAID Economic Resilience Activity зосереджена на посиленні економічної стійкості українських регіонів, підвищенні конкурентоспроможності бізнесу та адаптації туристичної сфери до воєнних умов. USAID активно підтримує розвиток внутрішнього туризму, надає гранти малому та середньому підприємництву у сфері гостинності, сприяє створенню нових туристичних продуктів і модернізації підприємств [29]. Особлива увага приділяється регіонам, що зазнали найбільших втрат через війну.

Європейський банк реконструкції та розвитку підтримує модернізацію туристичної інфраструктури шляхом кредитування приватного сектору, розвитку транспортних мереж та фінансування проєктів з енергоефективності. Програми EBRD спрямовані на відновлення готельних комплексів, реконструкцію культурних пам'яток і розвиток інноваційних сервісів у туризмі. Фінансова підтримка доповнюється консультаційними послугами для бізнесу, що сприяє стабільному економічному розвитку територій.

Програми ПРООН зосереджені на розвитку місцевих громад, відновленні соціальної інфраструктури та підтримці культурної спадщини. UNDP допомагає створювати нові туристичні маршрути, відновлювати зруйновані культурні об'єкти та сприяє розвитку креативних індустрій у регіонах. Особливо важливою є підтримка громад, що потребують довгострокової реабілітації після воєнних дій чи природних катастроф.

Світовий банк реалізує масштабні проєкти відбудови, що охоплюють розвиток транспортних коридорів, реконструкцію громадських просторів, модернізацію туристичної інфраструктури та підтримку регіональних стратегій розвитку. Його програми спрямовані на створення умов для довгострокового зростання туристичної сфери, підвищення інвестиційної привабливості територій і розвиток стійких моделей управління туристичними ресурсами.

Державні програми підтримки та відновлення туризму систематизовано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. – Державні програми підтримки та відновлення туризму

Програма	Зміст та напрями підтримки
Державна цільова програма розвитку туризму та курортів	Передбачає відновлення туристичної інфраструктури, модернізацію курортних територій, стимулювання інвестицій та розвиток внутрішнього туризму.
Програма післявоєнного відновлення регіонів	Спрямована на підтримку регіонів, що постраждали від війни, включає фінансування інфраструктурних проєктів.
Фонд відновлення України	Фінансує реконструкцію туристичних об'єктів, громадських просторів, культурної спадщини та нових турпродуктів.
Державні грантові програми для бізнесу	Забезпечують підтримку підприємств гостинності, включають гранти на модернізацію, цифровізацію та створення послуг.
Програма «ЄВРОінфраструктура»	Передбачає розвиток транспортних вузлів, покращення доступності туристичних регіонів та відновлення логістичних маршрутів.
Державно-приватне партнерство	Механізм залучення приватних інвестицій для відбудови готельних комплексів, рекреаційних зон та музеїв.

Джерело: складено на основі [54].

Державна цільова програма розвитку туризму та курортів є базовим інструментом національної політики у сфері туризму, спрямованим на системний розвиток туристичної інфраструктури та курортних територій. Програма орієнтується на модернізацію існуючих туристичних ресурсів, створення конкурентних продуктів, стимулювання інвестицій, а також на підвищення доступності українських туристичних дестинацій. Особлива увага приділяється оновленню матеріально-технічної бази, формуванню безпечного середовища та розвитку внутрішнього туризму як драйвера економічної активності у післявоєнний період.

Програма післявоєнного відновлення регіонів зосереджена на підтримці територій, найбільш постраждалих унаслідок воєнних дій. Її основним призначенням є відбудова життєвоважливих об'єктів, включно з туристичною інфраструктурою: музеями, історико-культурними комплексами, туристичними маршрутами, сервісними зонами та рекреаційними об'єктами. Фокус програми спрямований на відновлення економічної активності регіонів через інвестиції в інфраструктурні проєкти, що мають мультиплікативний ефект та сприяють створенню робочих місць і розвитку малого та середнього бізнесу [10].

Фонд відновлення України є фінансовим механізмом післявоєнної реконструкції країни, що також охоплює туристичний сектор. Він забезпечує

фінансування відбудови зруйнованих туристичних об'єктів, громадських просторів, історико-культурної спадщини, природних територій та інноваційних туристичних продуктів. Значна частина грантів спрямовується на модернізацію територій, створення нових культурно-туристичних центрів та відновлення знакових об'єктів, які формують національну ідентичність і туристичну привабливість.

Державні грантові програми для бізнесу виконують важливу роль у підтримці суб'єктів малого й середнього підприємництва у сфері гостинності, які зазнали значних втрат під час війни. Програми фінансують модернізацію обладнання, підвищення енергоефективності, цифровізацію сервісів, відкриття нових туристичних продуктів та сервісів. Гранти спрямовані на підвищення конкурентоспроможності бізнесу, сприяють швидшому відновленню підприємств і стимулюють розвиток локальних туристичних кластерів.

Програма «ЄВРОІнфраструктура» акцентує увагу на поліпшенні транспортної доступності туристичних регіонів. Вона передбачає відбудову та модернізацію шляхів, мостів, транспортних вузлів, створення логістичних маршрутів, що відповідають європейським стандартам. Завдяки програмі підвищується мобільність як туристів, так і місцевого населення, а також створюються умови для більш ефективної інтеграції українських туристичних територій у європейський туристичний простір.

Державно-приватне партнерство є одним із найефективніших інструментів залучення приватних інвестицій у галузь туризму. Формат ДПП дозволяє реалізовувати масштабні інфраструктурні проєкти: будівництво готелів, реконструкцію музеїв, створення рекреаційних зон, модернізацію культурних центрів. Завдяки поєднанню державного фінансування з приватним капіталом забезпечується швидша реалізація інвестиційних проєктів, підвищується якість сервісів і розширюються можливості для розвитку сталого та інноваційного туризму.

Регіональні програми розвитку туризму систематизовано в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. – Регіональні програми розвитку туризму

Регіональні програми	Основні напрями та зміст
Програма розвитку туризму Рівненської області	Розвиток історико-культурної спадщини, модернізація паркових зон, підтримка зеленого туризму та етномаршрутів.
Програма розвитку туризму Волинської області	Популяризація природно-заповідних та історико-культурних маршрутів, підтримка місцевих туристичних ініціатив.
Програма розвитку туризму Львівської області	Розвиток культурного та подієвого туризму, підтримка кластерів, модернізація туристичної інфраструктури, створення нових маршрутів.
Програма розвитку туризму Закарпатської області	Підтримка рекреаційного та спортивного туризму, розвиток санаторно-курортного потенціалу, поліпшення транспортної доступності.
Програма розвитку туризму Івано-Франківської області	Просування Карпатського регіону, розвиток гірськолижної інфраструктури, підтримка зеленого туризму, місцевих громад.
Програма розвитку туризму Одеської області	Розвиток морського та круїзного туризму, модернізація узбережжя, створення нових культурних і гастрономічних продуктів.
Програми відбудови туристичних регіонів Сходу та Півдня України	Відновлення пошкодженої інфраструктури, запуск проєктів післявоєнного розвитку, підтримка внутрішнього туризму.

Джерело: складено на основі [8].

Програма розвитку туризму Рівненської області спрямована на розкриття значного природного та культурно-історичного потенціалу регіону, який має потужні передумови для формування унікальних туристичних продуктів. Одним із ключових напрямів є модернізація природних рекреаційних територій, зокрема національних парків, заповідних зон та ландшафтних об'єктів, які забезпечують основу для розвитку зеленого, екологічного та пригодницького туризму. Важливе місце займає популяризація історико-культурної спадщини – замків, сакральної архітектури, музеїв та автентичних сільських територій, які формують самобутній імідж області. Програма також передбачає підтримку локальних туристичних ініціатив, створення нових інтерактивних етно- та гастрономічних маршрутів, удосконалення інформаційно-туристичної інфраструктури й розвиток кластерної взаємодії між бізнесом, громадським сектором та місцевою владою [43]. У комплексі ці заходи покликані підвищити конкурентоспроможність регіону на туристичній карті України, стимулювати підприємницьку активність та сприяти сталому соціально-економічному розвитку громад.

Програма розвитку туризму Волинської області зорієнтована на популяризацію природно-заповідних територій, зокрема Шацького національного природного парку, озера Світязь та численних боліт Волині. Також значне місце займає розвиток історико-культурного туризму, адже регіон має потужну спадщину – замки, храми, музеї, місця козацької слави. Програма підкреслює необхідність розбудови туристичної інфраструктури, створення нових маршрутів та підтримку місцевих ініціатив, спрямованих на розвиток гастрономічного, паломницького та екологічного туризму.

Програма розвитку туризму Львівської області спрямована на формування сучасної конкурентної туристичної екосистеми, у якій пріоритет надається культурному, подієвому та гастрономічному туризму. Львівщина активно розвиває туристичні кластери, зокрема, культурно-креативний та гастрономічний, що дозволяє створювати унікальні туристичні продукти та розширювати коло зацікавлених споживачів. Програма передбачає модернізацію інфраструктури, підтримку туристично-інформаційних центрів, розвиток міжнародної промоції та стимулювання інноваційних ініціатив.

Програма розвитку туризму Закарпатської області орієнтується на посилення рекреаційного, оздоровчого та спортивного потенціалу регіону. Закарпаття має унікальні ресурси – мінеральні води, лікувальні грязі, гірськолижну інфраструктуру, різноманітні етнокультурні традиції, тому програма приділяє значну увагу санаторно-курортному розвитку та формуванню нових оздоровчих продуктів. Програма спрямована на популяризацію етно та гастро туризму, що є характерною рисою цього регіону.

Програма розвитку туризму Івано-Франківської області фокусується на підвищенні конкурентоспроможності Карпатського туристичного регіону. Одним із основних напрямів є розвиток гірськолижної та рекреаційної інфраструктури, включно з модернізацією баз відпочинку, трас, підйомників та супутніх сервісів. Значну увагу приділено зеленому туризму та посиленню ролі місцевих громад у туристичному розвитку, підтримуються садиби сільського туризму, ремісничі ініціативи, автентичні культурні практики. Програма також

включає посилення маркетингових інструментів просування регіону на внутрішньому та міжнародному ринках.

Програма розвитку туризму Одеської області має чітку спеціалізацію – розвиток морського, круїзного та культурного туризму. Одеський регіон традиційно є центром морського відпочинку, тому програма включає модернізацію узбережжя, оновлення пляжної інфраструктури, розвиток яхтінгу та круїзного сполучення. Важливим напрямом є створення нових культурних та гастрономічних маршрутів, що допомагає залучати туристів у міжсезоння.

Програми відбудови туристичних регіонів Сходу та Півдня України зосереджені на ліквідації наслідків воєнних руйнувань і поступовому відновленні туристичної привабливості територій. Основними напрямками є реконструкція пошкоджених туристичних об'єктів, відбудова транспортної та соціальної інфраструктури, запуск нових проєктів внутрішнього туризму та допомога бізнесу у поверненні до функціонування [30]. У цих регіонах акцент робиться на створенні безпечних умов, розширенні культурних та патріотичних маршрутів, реінтеграції локальних громад у туристичні процеси. Такі програми мають стратегічне значення для соціо-економічного відродження після війни.

Комплексний аналіз міжнародних, державних та регіональних програм розвитку туризму засвідчує, що ефективне післявоєнне відновлення галузі можливе лише за умов поєднання багаторівневої підтримки, інтегрованих управлінських рішень та стратегічної координації. Міжнародні програми забезпечують Україні доступ до фінансових ресурсів, експертної допомоги та найкращих світових практик сталого розвитку, тоді як державні механізми відновлення формують нормативно-правову базу, визначають пріоритети модернізації інфраструктури, стимулюють підприємництво та інвестиційну активність. Регіональні програми, своєю чергою, адаптують національні стратегії до локальних умов, активізують розвиток туристичних кластерів, сприяють відродженню культурної спадщини та формуванню нових продуктів. Сукупність цих інструментів створює системну основу для трансформації туризму, його стійкості до викликів воєнного часу та сталого зростання.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

3.1. Стратегічні напрями розвитку туризму України у післявоєнний період

Стратегічні напрями розвитку туризму України у післявоєнний період набувають особливої ваги в умовах масштабних трансформацій, що переживає країна. Туризм, як одна з найбільш інтегрованих у світову економіку галузей, має значний потенціал стати рушійною силою відбудови територій, стимулювання підприємництва та формування позитивного міжнародного іміджу. Післявоєнний період відкриває нові можливості для переосмислення ролі туризму в економічному та соціальному житті держави, а також створення оновленої туристичної політики, зорієнтованої на стійкість та безпеку.

В умовах воєнних руйнувань та економічних втрат туристична індустрія потребує відновлення та глибокої модернізації. Стратегічні напрями розвитку галузі повинні враховувати як необхідність реконструкції інфраструктурних об'єктів, так і потребу впровадження нових бізнес-моделей, побудованих на цифрових технологіях, енергоефективних рішеннях та принципах сталого управління ресурсами [23]. Особливу роль відіграє перехід до децентралізованої туристичної політики, орієнтованої на зміцнення регіональних економік, розвиток локальних туристичних продуктів і формування конкурентоспроможних дестинацій.

Подальший розвиток туризму в Україні базуватиметься на інтеграції державних, міжнародних та приватних ресурсів, а також на активному використанні потенціалу культурної спадщини, природних територій, рекреаційних зон та нових туристичних форматів. У післявоєнний період особливої актуальності набувають напрями, пов'язані з безпекою, інвестиційною привабливістю, розвитком людського капіталу, екотуризмом та

міжнародною співпрацею. Комплексне поєднання цих стратегічних векторів дозволить сформуванню модернізовану, конкурентоспроможну та стійку туристичну індустрію, яка стане важливою складовою економічного відновлення України. Стратегічні напрями розвитку туризму України у післявоєнний період систематизовано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. – Стратегічні напрями розвитку туризму України у післявоєнний період

Стратегічні напрями	Зміст та орієнтири розвитку
Відновлення туристичної інфраструктури	Реконструкція пошкоджених об'єктів, модернізація готельного та ресторанного бізнесу, розвиток транспортної доступності та цифрових сервісів.
Розвиток внутрішнього туризму	Створення конкурентних внутрішніх маршрутів, підтримка локальних дестинацій, популяризація подорожей Україною.
Сталий та екологічно відповідальний туризм	Розвиток еко-маршрутів, підтримка природоохоронних територій, інтеграція сталих практик у туристичні продукти.
Культурно-історичний та гастрономічний туризм	Популяризація історико-культурної спадщини, розвиток гастрономічних кластерів, збереження нематеріальної культурної спадщини.
Інновації та цифровізація індустрії гостинності	Впровадження смарт-технологій, цифрових платформ бронювання, маркетингової аналітики, VR-проектів.
Міжнародна інтеграція та партнерства	Розширення участі у програмах ЄС, ООН, розвитку міжнародних маршрутів та залучення іноземних інвестицій.
Регіональна туристична політика	Підтримка туристичних кластерів, розвиток локальних брендів, зміцнення ролі громад у формуванні туристичного продукту.
Безпекові стандарти та кризове управління	Впровадження сучасних безпекових протоколів, розробка планів управління ризиками, підготовка персоналу.

Джерело: складено автором.

Відновлення туристичної інфраструктури є фундаментом для післявоєнного перезавантаження туристичної галузі, оскільки саме інфраструктурна база визначає спроможність територій приймати гостей, забезпечувати якісні послуги та стимулювати економічний рух. У фокусі цього напрямку є реконструкція пошкоджених або зруйнованих готелів, санаторіїв, об'єктів рекреації, культурних центрів, а також модернізація транспортних вузлів, які забезпечують доступність туристичних дестинацій. Важливою складовою є цифровізація сервісів, тобто створення сучасних платформ бронювання, онлайн-маркетингу, аналітичних систем. Реалізація цього напрямку

сприятиме відновленню робочих місць, поверненню інвесторів і формуванню оновленого, конкурентного туристичного середовища.

Внутрішній туризм стає драйвером для відновлення індустрії в умовах обмежених можливостей міжнародних подорожей. У післявоєнний період він виконуватиме роль стабілізуючого чинника, забезпечуючи постійний попит на локальні туристичні продукти та підтримуючи економічну активність у регіонах. Стратегічний фокус зосереджується на створенні нових конкурентних туристичних маршрутів, просуванні маловідомих локацій, розвитку локальних ініціатив та формуванні внутрішнього туристичного бренду України [67]. Важливим є залучення місцевих громад, які можуть створювати унікальні пропозиції культурного, гастрономічного, природного та подієвого туризму.

У післявоєнний період сталий туризм виступає стратегічним інструментом відновлення, що поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку. Цей напрям передбачає впровадження екопрактик у роботі туристичних підприємств, сертифікацію об'єктів за міжнародними стандартами сталості, захист природоохоронних територій та створення екомаршрутів. Післявоєнна реконструкція відкриває можливості для інтеграції енергоефективних технологій, «зеленого» будівництва та відповідального управління ресурсами. Сталий туризм підвищує міжнародну привабливість країни, формує позитивний імідж та сприяє збереженню природного та культурного потенціалу.

Україна володіє значним культурним та гастрономічним спадком, який може стати основою для швидкого розвитку туристичного сектору. Стратегічний напрям передбачає відновлення та популяризацію об'єктів культурної спадщини, розвиток музейних просторів, створення інтерактивних маршрутів та залучення інноваційних форм подачі культурних продуктів (VR-екскурсії, цифрові архіви). Важливою складовою є розвиток гастрономічних кластерів, локальних продуктів та кулінарних турів, що підсилюють регіональну ідентичність [4]. Поєднання культури й гастрономії є потужним інструментом формування позитивного іміджу країни після війни.

Цифрова трансформація стане одним із векторів відновлення туристичної сфери. У цьому напрямі передбачається впровадження смарт-технологій – онлайн-платформ для бронювання, електронних квитків, систем управління туристичними потоками, маркетингових аналітичних інструментів, VR/AR-технологій для презентації культурних об'єктів. Інновації дозволяють підвищити якість послуг, оптимізувати операційні процеси та зробити Україну конкурентоспроможною на світовому ринку. Сучасні цифрові рішення також забезпечують прозорість у сфері управління та сприяють залученню інвесторів.

Після війни міжнародне партнерство стане основною умовою для масштабної відбудови та розвитку туризму. Україна має посилити участь у програмах ЄС (Interreg, Creative Europe, Horizon Europe), ініціативах ООН, UNWTO, проєктах транскордонної співпраці. Міжнародні партнерства забезпечують доступ до фінансування, експертної підтримки, технологічних рішень і глобальних маркетингових платформ. Важливим є формування позитивного іміджу країни на світовій арені, участь у міжнародних виставках та створення нових спільних туристичних продуктів.

Ефективний розвиток туризму в Україні неможливий без посилення ролі регіонів та місцевих громад. Стратегічний напрям орієнтований на розвиток туристичних кластерів, формування брендів територій, створення локальних стратегій розвитку туризму та підтримку підприємництва. Місцеві громади здатні генерувати інноваційні продукти, що підсилює регіональну економіку та забезпечує децентралізацію туристичного потенціалу [39]. Такий підхід сприяє рівномірному розвитку країни та зменшенню диспропорцій між регіонами.

Післявоєнний розвиток туризму безпосередньо залежить від рівня безпеки, тому впровадження сучасних протоколів безпеки та систем управління ризиками є пріоритетом. Стратегічний напрям передбачає розробку планів кризового реагування, підготовку персоналу, модернізацію інфраструктури з урахуванням вимог безпеки, інформування туристів про безпечні маршрути та регіони. Високий рівень безпекових стандартів є умовою повернення іноземних

туристів, інвесторів і міжнародних партнерів, а також формування позитивної репутації України.

Таким чином, стратегічні напрями розвитку туризму України у післявоєнний період охоплюють комплекс довгострокових цілей, спрямованих на відбудову галузі, підвищення її конкурентоспроможності та формування стійкої, інноваційної та привабливої туристичної екосистеми. Основним елементом стратегії виступає відновлення туристичної інфраструктури – реконструкція пошкоджених об'єктів, модернізація засобів розміщення, транспорту та сервісів, а також впровадження цифрових рішень, які дозволять забезпечити якісно новий рівень обслуговування споживачів. Паралельно відбувається активізація внутрішнього туризму, який у післявоєнний період стає ключовим драйвером відновлення попиту. Розвиток локальних маршрутів, підтримка регіональних дестинацій та створення нових тематичних туристичних продуктів дозволять зміцнити туристичний ринок, стимулювати місцеву економіку та підвищити зайнятість.

Орієнтація на сталий, екологічно відповідальний туризм, сприятиме збалансованому використанню природних ресурсів, збереженню біорізноманіття та зменшенню екологічного навантаження на території. Одночасно велика увага приділяється розвитку культурно-історичного та гастрономічного туризму – напрямів, що мають потужний потенціал формування унікальної ідентичності України на світовому ринку. Інновації й цифровізація, зокрема впровадження смарт-технологій, VR-турів, цифрових платформ і сучасних маркетингових інструментів, покликані забезпечити відповідність глобальним трендам. Стратегія також передбачає посилення міжнародної співпраці, залучення інвестицій, розвиток партнерств із ЄС та міжнародними організаціями. Важливим є і формування сучасної регіональної туристичної політики через підтримку кластерів і локальних брендів, а також удосконалення безпекових стандартів та кризового управління для забезпечення гарантій безпеки споживачів і повної готовності галузі до викликів майбутнього [25].

Пропонуємо визначити стратегічні орієнтири післявоєнного відновлення індустрії туризму в регіонах України, класифікувавши їх за рівнем пошкодження інфраструктури від військових дій. Пропонуємо за цією ознакою виділити три типи регіонів.

Регіони, що суттєво постраждали та перебували під окупацією. До таких регіонів віднесено Донецьку, Луганську, Херсонську, Запорізьку області, а також частини Харківської, Київської, Чернігівської та Миколаївської областей, де військові дії спричинили масштабні руйнування туристичної інфраструктури, транспортних вузлів, природних об'єктів і культурної спадщини. Для цих територій стратегічні пріоритети повинні включати повномасштабну відбудову зруйнованих туристичних ресурсів, реконструкцію історико-культурних об'єктів, деблокування та реінтеграцію туристичних маршрутів, розмінування територій, відновлення базових сервісів та транспортної мобільності. Особлива увага має приділятися формуванню нової спеціалізації регіонів, зокрема розвитку меморіального, волонтерського, індустріального туризму, створенню центрів післявоєнної пам'яті, а також підтримці локального бізнесу через гранти, пільгове кредитування й державно-приватні партнерства.

Другу групу становлять регіони, що частково постраждали, але зберегли частину інфраструктури та туристичних потужностей. До них належать Київська, Чернігівська, Сумська, Харківська (у відносно безпечних територіях) та Миколаївська області. У цих регіонах необхідно орієнтуватися на поетапне відновлення: від модернізації пошкоджених об'єктів до розвитку нових туристичних форматів, які відповідають запитам внутрішніх туристів. Пріоритетними напрямками є цифровізація сервісів, розвиток регіональних брендів, створення безпечних маршрутів, промоція у межах внутрішнього ринку та підсилення партнерств із місцевими громадами. Частково пошкоджені регіони мають потенціал швидшого відновлення, а тому важливо зберегти бізнес, стимулювати інвестиції та покращувати якість послуг.

До третьої групи відносимо регіони, що зазнали мінімальних руйнувань, насамперед західні області (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська, Чернівецька, Волинська, Рівненська), а також окремі центральні регіони. Ці території стали опорними для внутрішнього туризму та релокації бізнесів у період війни. Стратегічні орієнтири для них ґрунтуються на зміцненні конкурентоспроможності: розвитку рекреаційної, курортної та гастрономічної інфраструктури, створенні туристичних кластерів, розширенні міжнародної співпраці та позиціонуванні на європейському ринку. Вони також мають важливу роль у формуванні позитивного іміджу України як безпечної та привабливої дестинації у післявоєнний період, тому в цих регіонах доцільно впроваджувати інновації, модернізувати санаторно-курортний сектор, інвестувати в сталий та екотуризм.

Запропоновані стратегічні орієнтири післявоєнного відновлення індустрії туризму в регіонах України представлено на рис. 3.1.

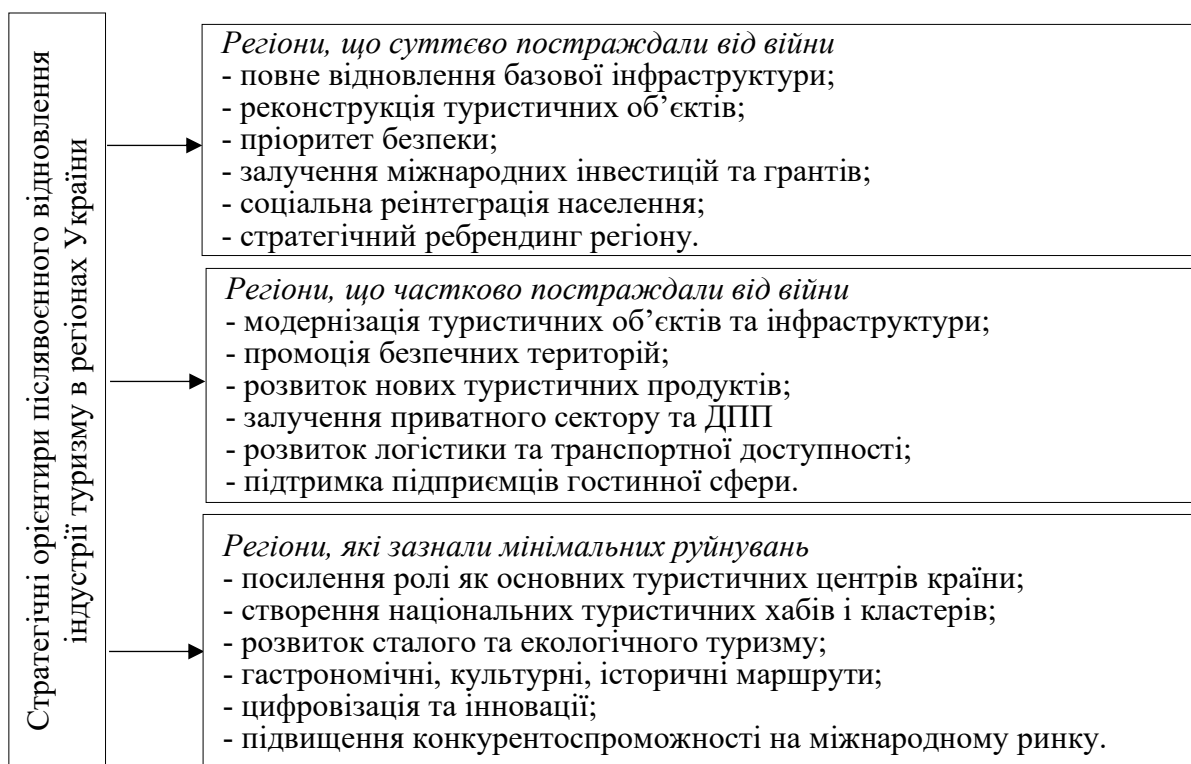

Рисунок 3.1. Стратегічні орієнтири післявоєнного відновлення індустрії туризму в регіонах України

Джерело: складено автором.

Для регіонів, які зазнали найбільших руйнувань, основним стратегічним орієнтиром стане комплексне відновлення матеріальної туристичної інфраструктури, що включає реконструкцію готелів, санаторіїв, транспортних вузлів, об'єктів культурної спадщини та природних територій. Ключовим пріоритетом є реалізація програм гуманітарного та інфраструктурного відновлення, залучення міжнародних інвестицій, грантів та коштів Фонду відбудови. У перспективі ці регіони отримають можливість формувати нові туристичні продукти, зокрема меморіальний та воєнно-історичний туризм, який уже став частиною глобальної тенденції у країнах після конфліктів [20]. Окремої уваги потребує відбудова безпекового середовища та формування позитивного іміджу дестинацій через національні та міжнародні комунікації.

Для регіонів, які зазнали часткових руйнувань, стратегічні орієнтири зосереджуються на модернізації існуючої інфраструктури, підсиленні спроможності місцевих громад та стимулюванні інвестицій в оновлені туристичні об'єкти. Важливим напрямом є розвиток внутрішнього туризму, що став основою туристичного руху у воєнний період, та створення нових конкурентних маршрутів на базі збережених і відновлених ресурсів. Такі регіони мають потенціал швидше відновити туристичні потоки й можуть робити ставку на розвиток екотуризму, гастротуризму, подієвих форматів, а також формування регіональних кластерів і партнерств з іншими областями. Важливою є цифровізація туристичних сервісів, маркетингове просування та підвищення якості послуг як основа повернення і розширення туристичних потоків.

Регіони, які залишилися найбільш стабільними у період війни, відіграють роль локомотивів післявоєнного відновлення туризму в Україні, оскільки зберегли ключові об'єкти інфраструктури та туристичні ресурси. Їхні стратегічні орієнтири спрямовані на розширення туристичної пропозиції, активне залучення інвестицій у нові проекти, розвиток міжрегіональних маршрутів, а також нарощування міжнародного туристичного іміджу України. Ці регіони можуть розвивати конкурентні сегменти – оздоровчий,

рекреаційний, культурно-пізнавальний, релігійний, пригодницький туризм, а також ставати майданчиками для впровадження найновіших технологічних та управлінських рішень [15]. Вони здатні забезпечувати стабільний туристичний потік, підтримувати інші регіони через партнерські програми та формувати сильну основу для загальнонаціональної туристичної стратегії в післявоєнний період.

Таким чином, визначення стратегічних орієнтирів післявоєнного відновлення індустрії туризму в регіонах України дозволяє сформувати диференційований та реалістичний підхід до реабілітації територій, що зазнали різного ступеня руйнувань. Регіони, які перебували під окупацією та зазнали значних втрат, потребують довгострокових програм реконструкції інфраструктури, відновлення безпеки, реанімації туристичних ресурсів та формування нової моделі розвитку, що ґрунтується на стійкості та підтримці міжнародних партнерів. Для територій із частковими пошкодженнями ключовим стає відновлення економічної активності, підсилення туристичних кластерів, модернізація інфраструктури й активізація внутрішнього туризму. Регіони з мінімальними руйнуваннями виступають драйверами швидкого відновлення та економічного зростання, здатними забезпечити прискорену реалізацію туристичних продуктів, розширення інвестиційних можливостей і формування позитивного іміджу країни. Такий підхід забезпечує рівномірний розвиток туристичної сфери, підвищує конкурентоспроможність регіонів та сприяє сталому післявоєнному відновленню України. Визначення регіонально диференційованих стратегічних орієнтирів післявоєнного відновлення туристичної індустрії України дозволяє сформувати цілісну, збалансовану та реалістичну модель розвитку, яка враховує різний рівень руйнувань, ресурсний потенціал та можливості відновлення територій. Така модель дозволяє забезпечити поступове та ефективне відновлення туризму як ключової складової регіонального розвитку та національної економіки.

3.2. Пріоритетні кроки відновлення та модернізація туристичної інфраструктури

Післявоєнне відновлення туристичної інфраструктури України постає як ключовий чинник відродження національної економіки, підвищення регіональної конкурентоспроможності та формування позитивного міжнародного іміджу держави. Військові дії спричинили масштабні руйнування транспортних вузлів, об'єктів розміщення, рекреаційних зон і культурної спадщини, що суттєво знизило функціональність туристичних територій та обмежило можливості для розвитку внутрішнього і зовнішнього туризму. У таких умовах першочерговим завданням стає оцінка рівня втрат та формування стратегічного бачення відбудови інфраструктури з урахуванням сучасних глобальних стандартів сталості, безпеки та інноваційності.

Водночас відновлення туристичної інфраструктури не може бути зведене виключно до реконструкції пошкоджених об'єктів. Післявоєнний період відкриває можливості для модернізації індустрії, впровадження нових технологічних рішень, цифрових сервісів, логістичних моделей і підходів до управління туристичними потоками [44]. У багатьох регіонах, особливо тих, які не зазнали значних руйнувань, актуальним є перехід до концепції «smart tourism destination», підвищення енергоефективності об'єктів гостинності, створення екологічно орієнтованої інфраструктури та розбудова стійких локальних туристичних екосистем.

Сучасні глобальні практики демонструють, що ефективне відновлення туристичної інфраструктури можливе лише за умови комплексного поєднання державної політики, міжнародної технічної допомоги, приватних інвестицій та активної участі громад. З огляду на це, розробка пріоритетних кроків для регіонів різного рівня ураження є важливою передумовою формування конкурентних туристичних продуктів і забезпечення стабільного розвитку галузі в довгостроковій перспективі. Саме тому дана тема є надзвичайно актуальною та потребує ґрунтовного аналітичного опрацювання.

Визначені пріоритетні кроки відновлення та модернізація туристичної інфраструктури представлено на рис. 3.2.

Рисунок 3.2. Пріоритетні кроки відновлення та модернізація туристичної інфраструктури.

Джерело: складено автором.

Одним із пріоритетів післявоєнного відновлення є повномасштабна реконструкція інфраструктури, що зазнала руйнувань, включно з готельними комплексами, ресторанами, санаторно-курортними закладами, транспортними вузлами та туристичними атракціями. Особливої уваги потребують дестинації, що перебували під окупацією або стали зонами бойових дій, оскільки саме там туристична інфраструктура знищена або не відповідає сучасним стандартам безпеки та якості. Важливо поєднати відбудову з модернізацією через застосування енергоефективних рішень, інклюзивного дизайну, інноваційних матеріалів та «зелених» технологій [31]. Такий підхід забезпечить повернення

інфраструктури у функціональний стан та її наближення до європейського рівня конкурентоспроможності.

Цифрова трансформація є обов'язковою умовою конкурентного розвитку індустрії, адже сучасні туристи очікують швидких онлайн-сервісів і зручного цифрового супроводу під час подорожей. Пріоритетними напрямками стають впровадження електронних систем бронювання, мобільних застосунків для туристів, інтерактивних карт, віртуальних екскурсій, а також цифрових платформ для управління туристичними потоками. Smart-інфраструктура включає також системи безпеки, відеоспостереження, навігацію, автоматизовані довідкові служби, Wi-Fi-покриття у громадських просторах і біля ключових об'єктів туризму. Діджиталізація допоможе українським регіонам створити якісний, інноваційний і доступний туристичний продукт, який відповідатиме світовим стандартам.

Ефективна транспортна інфраструктура є основою розвитку туризму, особливо в умовах відновлення після війни. Пріоритетними завданнями є ремонт доріг, відновлення залізничних маршрутів, розвиток авіасполучень, створення мультимодальних транспортних вузлів та інтеграція регіонів у єдиний туристичний простір України. Важливим також є покращення внутрішньої логістики у громадах – облаштування зручних маршрутів, навігаційних систем, туристичних інформаційних центрів, велоінфраструктури. У поєднанні з оновленням громадського транспорту це дозволить створити комфортні умови для переміщення як туристів, так і місцевих жителів, а також підвищити привабливість регіонів для інвесторів [21].

Після війни Україна має унікальну можливість переосмислити власний туристичний продукт і сформувати його відповідно до світових трендів – сталості, екологізації, культурної автентичності й емоційної цінності досвіду. Пріоритетними напрямками стають розвиток екотуристичних маршрутів, екомаршрутів, національних природних парків, етнотематичних сіл, гастрономічних турів, військово-історичного та меморіального туризму. Важливою є інтеграція нематеріальної культурної спадщини – ремесел,

традицій, автентичних культурних практик – у туристичну пропозицію регіонів. Створення нових продуктів сприятиме диверсифікації туристичних потоків, зміцненню локальної економіки й формуванню позитивного іміджу України у світі.

Відбудова інфраструктури неможлива без кваліфікованих кадрів, здатних забезпечити високий рівень сервісу, інноваційність та ефективне управління туристичними процесами. Тому одним із ключових пріоритетів стає система професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців: менеджерів туризму, гідів, працівників готельної сфери, фахівців з маркетингу та цифрових технологій. Особливу роль відіграють партнерства з університетами, туристичними асоціаціями, міжнародними організаціями та бізнесом [48]. Розвиток людського капіталу забезпечує сталий розвиток галузі, підвищує конкурентоспроможність туристичних підприємств і створює умови для довгострокового відновлення сектору.

Отже, процес відновлення та модернізації туристичної інфраструктури у післявоєнний період є важливою умовою перезапуску туристичної сфери та формування її нової конкурентоспроможної моделі. Реалізація визначених пріоритетних кроків, від відбудови важливих об'єктів до цифрової трансформації, посилення безпеки, розвитку сталих практик і диверсифікації туристичного продукту, створює основу для стійкого економічного зростання та розширення туристичних можливостей регіонів. У цьому контексті важливо забезпечити системне стратегічне планування, залучення міжнародної підтримки та партнерств, активізацію інвестиційної діяльності та участь місцевих громад у формуванні туристичного середовища. Такий комплексний підхід сприятиме відновленню індустрії туризму та її якісному перезавантаженню відповідно до сучасних глобальних трендів, забезпечуючи Україні новий рівень туристичної привабливості та конкурентоспроможності.

3.3. Регіональна програма післявоєнного відновлення туризму на прикладі Рівненської області

Післявоєнне відновлення туристичної сфери України потребує комплексного підходу, який враховує регіональні особливості, ресурсний потенціал та масштаби впливу воєнних дій на місцеву інфраструктуру. У цьому контексті Рівненська область є показовим прикладом території, що, з одного боку, зазнала менших руйнувань порівняно з прифронтовими регіонами, а з іншого – прийняла значну кількість внутрішньо переміщених осіб, стала логістичним та гуманітарним центром, що створило додаткове навантаження на інфраструктуру. Зважаючи на це, Рівненщина отримала унікальне вікно можливостей для формування інноваційної, конкурентоспроможної та сталої моделі розвитку туризму у післявоєнний період.

Регіон володіє значним туристичним потенціалом: відомі історико-культурні пам'ятки (Дубенський замок, Тараканівський форт), природні об'єкти національного та міжнародного рівня (Тунель кохання, Поліський природний заповідник), а також розвинені традиції етнокультурного та сільського зеленого туризму. Разом із тим, туристична інфраструктура Рівненщини потребує модернізації: актуалізації маршрутів, поліпшення транспортної доступності, цифровізації сервісів та розвитку сучасних форм розміщення. Зазначене визначає необхідність створення цілісної регіональної програми відновлення туризму, яка враховуватиме як наявні переваги, так і потреби часу [55]. Регіональна програма післявоєнного відновлення туризму на прикладі Рівненщини передбачає активізацію внутрішнього туризму, розвиток культурно-пізнавальних, екологічних та гастрономічних маршрутів, оновлення інфраструктурних об'єктів, створення нових туристичних кластерів та залучення інвесторів. Така програма покликана забезпечити збалансований розвиток території, розширити можливості місцевих громад, підвищити конкурентоспроможність регіону на туристичній мапі України й Європи, а

також сформувані довгострокові передумови для економічного зростання та відновлення сфери гостинності [26].

Такий програмний документ має стати інструментом збалансованого відродження туристичних дестинацій області, посилення їх економічної ролі, залучення інвестицій та формування нових робочих місць. Він повинен поєднувати стратегічний підхід державної політики з інноваційними регіональними рішеннями, акцентуючи на сталому розвитку, збереженні культурної спадщини, інтеграції в європейський туристичний простір та підвищенні конкурентоспроможності Рівненщини як туристичної дестинації. Таким чином, розробка та реалізація регіональної програми відновлення туризму на прикладі Рівненської області є важливим кроком до формування сучасної, стійкої та привабливої туристичної системи в умовах післявоєнної трансформації України.

Таблиця 3.2. – SWOT-аналіз післявоєнного відновлення туристичної індустрії Рівненської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
Багаті природні ресурси (природні парки); значна історико-культурна спадщина; формування локальних туристичних маршрутів та кластерів; вигідне географічне розташування між Карпатами і столицею.	Обмежений рівень інфраструктури у сільських територіях; недостатній рівень інвестицій; пошкодження окремих туристичних зон та транспортних шляхів; низька цифровізація малого туристичного бізнесу.
Можливості	Загрози
Активізація внутрішнього туризму; зростання інтересу до зеленого, рекреаційного та культурного туризму; можливість залучення фінансування від ЄС і міжнародних організацій; розвиток смарт-туризму та цифрових сервісів.	Ймовірні ризики безпеки; економічні коливання; конкуренція з більш розвиненими областями; можливе скорочення фінансування в умовах пріоритетності оборонного сектору.

Джерело: складено автором.

Сильними сторонами Рівненської області є наявність багатих природних ресурсів, серед яких провідне місце займають Рівненський природний заповідник, Національний природний парк «Дермансько-Острозький», мальовничі лісові масиви та озерні комплекси. Важливою перевагою є також значна історико-культурна спадщина: Острозька академія, Дубенський замок,

Тараканівський форт, численні сакральні пам'ятки та етнокультурні локації. Область вигідно розташована між Києвом, Волиню та Карпатським регіоном, що робить її зручною транзитною територією. У регіоні формуються локальні туристичні маршрути, гастрономічні та етнографічні ініціативи, що підвищують його конкурентоспроможність та привабливість.

До слабких сторін належить обмежений розвиток туристичної інфраструктури, особливо у сільських громадах, де гостро відчувається потреба в модернізації доріг, об'єктів розміщення, транспортної логістики та сервісних послуг. Недостатній рівень інвестицій у туристичні проекти, низька цифровізація малого бізнесу, недостатня маркетингова промоція та фрагментарність регіональної координації також становлять значні бар'єри. У деяких територіях є пошкодження транспортних шляхів і туристичних зон внаслідок ракетних атак [8]. У поєднанні з нестачею висококваліфікованих кадрів ці чинники знижують темпи відбудови туризму та стримують її потенціал.

Післявоєнний період створює для Рівненщини унікальні можливості. Передусім це активізація внутрішнього туризму, оскільки українці дедалі частіше обирають безпечні регіони країни для відпочинку. Значний потенціал має розвиток зеленого, рекреаційного, культурного та історичного туризму, особливо з урахуванням природних територій і замкової спадщини регіону. Додаткові перспективи відкриває залучення міжнародних грантів і фінансування від ЄС, UNDP, USAID, ЄБРР, спрямованого на відбудову інфраструктури, розвиток громад і цифровізацію туристичних послуг. Також Рівненщина може активно інтегруватися у транскордонні проекти з Польщею та країнами Балтії, що сприятиме підвищенню туристичної мобільності та інвестиційної привабливості.

До основних загроз належать потенційні безпекові ризики, які можуть перешкоджати активному притоку туристів, особливо міжнародних. Економічна нестабільність, інфляційний тиск та зростання вартості логістики можуть обмежувати інвестиції в інфраструктуру та стримувати розвиток

малого бізнесу. Існує також ризик посилення конкуренції з боку регіонів, що мають більш розвинені туристичні продукти та інфраструктуру, зокрема Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей. Важливим викликом є можливе скорочення державного фінансування туристичних програм у зв'язку з пріоритетністю оборонних та соціальних видатків.

Пропонуємо розрахувати основні показники розвитку туризму в Рівненській області. Застосуємо поєднання методичного апарату системи національних рахунків, підходів туристичного сателітного рахунку та економіко-статистичних прийомів оцінки прямого й непрямого впливу туристичної діяльності на регіональну економіку. Базовим орієнтиром стала динаміка туристичного збору в Рівненській області, який є найбільш стабільним та верифікованим індикатором обсягу організованого туристичного потоку [13]. На основі фактичного обсягу надходжень та середньої ставки туристичного збору було визначено кількість людино-днів перебування в засобах розміщення, що дає можливість уникнути похибок, пов'язаних із неформальним розміщенням, та сформуванню гарантовану нижню межу обсягу туристичного попиту.

Крім того, доцільно визначити загальну кількість туристів шляхом поділу кількості людино-днів на середню тривалість перебування. Такий підхід відповідає усталеній практиці UNWTO та Євростату, де «overnight stays» є базовим параметром для розрахунку туристичного потоку. Для оцінки економічного внеску, що створюється туристами, застосовано модель витратного підходу (добові витрати туриста помножено на обсяг людино-днів), у результаті чого отримано загальний обсяг туристичного споживання в регіоні. Подальше перетворення туристичних витрат у пряму валову додану вартість здійснено шляхом множення на коефіцієнт α , який характеризує частку витрат, що трансформується у ВДВ. Значення цього коефіцієнта базується на міжнародних стандартах сателітного рахунку та становить 40-50 %.

Для врахування ширшого економічного впливу, який включає непрямий (ефект закупівель у суміжних сферах) та індукований (ефект споживання

домогосподарств) ефекти, застосовано мультиплікатор туристичної діяльності. Обраний коефіцієнт $m=3$ ґрунтується на аналітиці Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) щодо співвідношення прямого та сукупного внеску туризму в економіку України. Таким чином, сукупний внесок туризму у ВРП регіону визначався як добуток прямої ВДВ та мультиплікатора [52]. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити як безпосередній економічний ефект від туристичних витрат, так і ширші регіональні ланцюги доданої вартості.

Прогнозні оцінки доцільно виконати за двома сценаріями: інерційним (зростання туристичних ночівель на 3 % щорічно) та цільовим (реалізація програми післявоєнного відновлення із середньорічним приростом 10 %). Для обох сценаріїв розрахуємо обсяги туристичних витрат, прямої ВДВ, сукупного внеску у ВРП та податкових надходжень у вигляді туристичного збору.

Для побудови економічної моделі приймаємо такі помірковані припущення:

- ефективний туристичний збір на одну добу розміщення – у середньому $t = 30$ грн/людино-добу (це відповідає ставці на рівні частки від мінімальної зарплати + практики громад, де збір коливається в межах 25-40 грн/добу);

- середня тривалість перебування одного туриста в області: $L = 2,5$ доби;

- середні витрати туриста на добу перебування в регіоні (проживання, харчування, транспорт по області, екскурсії, покупки тощо): $S_{day} = 1\ 800$ грн/добу;

- частка витрат, що перетворюється у пряму ВДВ туристичної сфери: $\alpha = 45\ %$ (типовий діапазон 40-50 % для послуг, за методикою сателітних рахунків);

- мультиплікатор впливу туризму на економіку регіону: $m = 3,0$, (узгоджується з тим, що в Україні загальний внесок туризму у ВВП приблизно утричі перевищує прямий за даними WTTC)

Людино-доба проживання $N_{дiб} = T_{tax} / t = 3,430,000 / 30 \approx 114,333$ людино-дiб

Кiлькiсть туристiв $N_{тур} = N_{дiб} / L = 114,333 / 2,5 \approx 45,733$ осiб

Загальний обсяг туристичних витрат у регіоні

$$C_{2023} = N_{\text{діб}} \times S_{\text{day}} = 114,333 \times 1,800 \approx 205,800,000 \text{ грн}$$

Туристичні витрати в економіці Рівненської області у 2023 р. становили $\approx 205,8$ млн грн (≈ 206 млн грн).

Сукупний вплив туризму на ВРП області

$$VVP_{\text{тур, 2023}} = VDV_{\text{пряма, 2023}} \times m \approx 92,6 \times 3,0 \approx 277,8 \text{ млн грн}$$

Сукупний внесок туризму (прямий + непрямий + індукований ефект) у ВРП Рівненської області у 2023 р. можна оцінити на рівні ≈ 278 млн грн.

Це базова відправна точка для програми післявоєнного відновлення.

Зведені показники розрахунку розвитку туризму у Рівненській області за 2023 рік, представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3. – Зведені показники розрахунку розвитку туризму у Рівненській області (2023)

Показник	Значення
Людино-діб розміщення	114,3 тис.
Кількість туристів	$\approx 45,7$ тис.
Туристичні витрати	≈ 206 млн грн
Пряма ВДВ	$\approx 92,6$ млн грн
Сукупний внесок у ВРП	≈ 278 млн грн

Джерело: розраховано автором

Сценарний прогноз до 2030 року

Прийmemo два сценарії:

Базовий (інерційний) – без реалізації спеціальної програми, середньорічне зростання туристичних ночівель $+3\%$ / рік (повільне відновлення, локальні ініціативи).

Цільовий (з програмою відновлення) – реалізація комплексних заходів: середньорічне зростання туристичних ночівель $+10\%$ /рік (номінально – тобто реальне зростання + інфляція).

Динаміка людино-діб розміщення:

- 2023 (база): 114,3 тис. людино-діб;

- 2030 р. (прогноз):

а) без програми (3 %/рік):

$$N^{\text{діб}} = 114,3 \times (1,03)^7 \approx 140,6 \text{ тис. діб}$$

б) з програмою (10 %/рік):

$$N^{\text{діб}} = 114,3 \times (1,10)^7 \approx 222,8 \text{ тис. діб}$$

Порівняння економічних показників (2030 рік, розрахунки у цінах 2023 р)

Туристичне споживання (витрати туристів)

Без програми:

$$C^{\text{баз}} = 140,6 \times 1,8 \approx 253,1 \text{ млн грн}$$

З програмою:

$$C^{\text{прог}} = 222,8 \times 1,8 \approx 401,0 \text{ млн грн}$$

Пряма ВДВ туризму

Без програми:

$$\text{ВДВ}^{\text{баз}} \approx 253,1 \times 0,45 \approx 113,9 \text{ млн грн}$$

З програмою:

$$\text{ВДВ}^{\text{прог}} \approx 401,0 \times 0,45 \approx 180,5 \text{ млн грн}$$

Сукупний внесок у ВРП (з мультиплікатором $m=3$)

Без програми:

$$\text{ВРП}^{\text{баз}} \approx 113,9 \times 3 \approx 341,7 \text{ млн грн}$$

З програмою:

$$\text{ВРП}^{\text{прог}} \approx 180,5 \times 3 \approx 541,4 \text{ млн грн}$$

Бюджетний ефект (туристичний збір) до 2030 року

При незмінній середній ставці 30 грн/людино-добу:

Без програми:

$$T^{\text{баз}} = 140,6 \text{ тис. доб} \times 30 \approx 4,218 \text{ млн грн}$$

З програмою:

$$T^{\text{прог}} = 222,8 \text{ тис. доб} \times 30 \approx 6,684 \text{ млн грн}$$

Прогнозні показники розвитку туризму у Рівненській області до 2030 року представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4. – Прогнозні показники на 2030 рік
розвитку туризму у Рівненській області

Показник	Без програми	З програмою
Людино-днів розміщення	140,6 тис.	222,8 тис.
Кількість туристів	253,1 млн грн	401,0 млн грн
Туристичні витрати	113,9 млн грн	180,5 млн грн
Пряма ВДВ	341,7 млн грн	541,4 млн грн
Сукупний внесок у ВРП	4,218 млн грн	6,684 млн грн

Джерело: розраховано автором

Таким чином, у якості базового року для розрахунків обрано 2023 р., коли надходження від туристичного збору у Рівненській області становили 3,43 млн грн. На основі припущень щодо середньої ставки туристичного збору, тривалості перебування та добових витрат туристів оцінено, що у 2023 р. в засобах розміщення області було забезпечено близько 114 тис. людино-доб розміщення, що відповідає близько 46 тис. туристів. Оціночний обсяг туристичного споживання в економіці області становив близько 206 млн грн, пряма валова додана вартість – близько 93 млн грн, а сукупний внесок туризму у валовий регіональний продукт – близько 278 млн грн.

Реалізація регіональної програми післявоєнного відновлення туризму за цільовим сценарієм передбачає середньорічне зростання туристичних ночівель на 10 % (номінально), що до 2030 р. дозволить збільшити їх обсяг до 223 тис. людино-доб, обсяг туристичних витрат – до 401 млн грн, а сукупний внесок туризму у ВРП – до 541 млн грн. У порівнянні з інерційним сценарієм (зростання 3 % на рік) це забезпечить додатковий економічний ефект у розмірі близько 200 млн грн ВРП на рік, близько 2,5 млн грн додаткового туристичного збору та створення/підтримку орієнтовно 650–700 робочих місць у сфері туризму та суміжних сферах.

Застосуємо матрицю Ансоффа для визначення структури оптимальних програм розвитку туризму у Рівненській області (рис. 3.3).

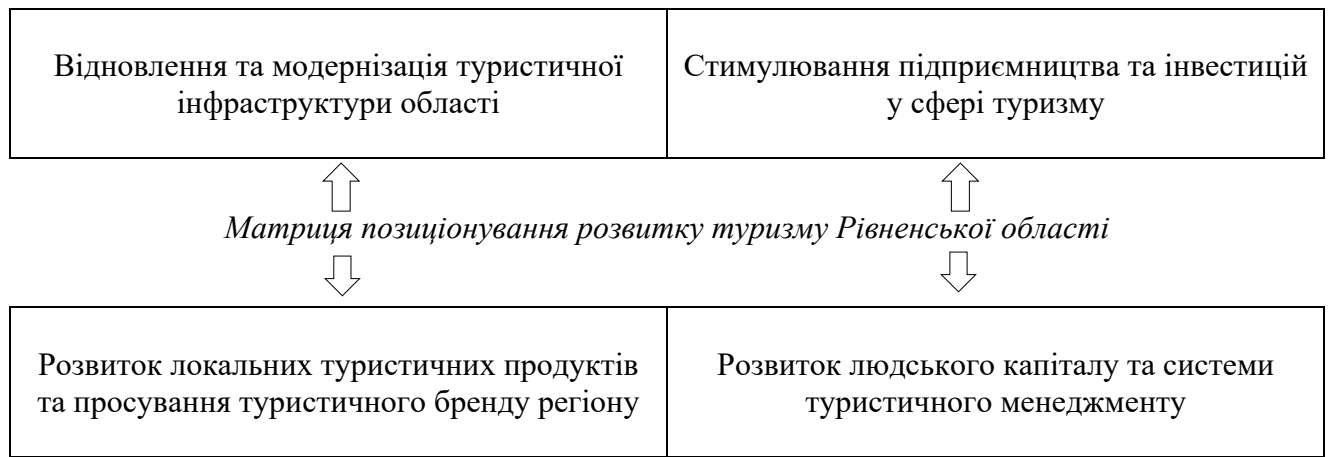

Рисунок 3.3. Матриця Ансоффа для визначення структури оптимальних програм розвитку туризму у Рівненській області

Джерело: розраховано автором

Цей напрям передбачає комплексне оновлення матеріально-технічної бази туризму з урахуванням принципів енергоефективності, безбар'єрності та інклюзивності. Розвиток якісної дорожньої інфраструктури до основних туристичних локацій (Тараканівський форт, Дермансько-Острозький заповідник, Білі Озера, геологічні пам'ятки Полісся), облаштування туристичних маршрутів, вело- та екомаршрутів, створення сучасних візит-центрів, інформаційних систем навігації, системи emergency-інфраструктури.

Напрямок зосереджений на формуванні сприятливого інвестиційного середовища для розвитку готельно-ресторанного бізнесу, зелених садиб, агротуристичних господарств, санаторно-оздоровчих комплексів, рекреаційних кластерів. Пропонуються податкові та регуляторні стимули для МСП у сфері гостинності, грантові програми, підтримка участі проєктів у конкурсах ДФРР, секторальних програмах ЄС (Interreg, Creative Europe, Horizon Europe). Важливим є розвиток туристичних кластерів і локальних бізнес-мереж, що включають ремісників, фермерів, еко-виробників та представників HoReCa.

Це стратегічний напрям, спрямований на формування конкурентних туристичних продуктів: військово-історичного туризму, релігійного туризму (Острог, Межиріч), екологічного туризму (Полісся, Рівненський природний заповідник), геотуризму (Базальтові стовпи, Тунель кохання), гастрономічного

туризму та подієвого туризму. Передбачено ребрендинг регіону як «Воріт Полісся» або «Території автентичності», розвиток цифрового маркетингу, інноваційних форматів промоції, створення єдиного туристичного порталу області та єдиної системи бронювання локальних послуг [28].

Оскільки післявоєнне відновлення потребує кваліфікованих кадрів, цей напрям охоплює системне підвищення компетентностей працівників сфери гостинності, гідів, менеджерів дестинацій, фахівців з маркетингу територій. Пропонуються навчальні модулі, сертифікаційні програми, співпраця з закладами освіти та центрами професійного розвитку. Важливою складовою є зміцнення інституційної спроможності органів управління туризмом, створення регіональної структури ДМО, удосконалення збору статистичних даних, аналітики туристичних потоків та системи моніторингу ефективності програми.

Післявоєнне відновлення туристичної сфери Рівненської області є стратегічним чинником економічної стабілізації та регіонального розвитку. Проведені аналітичні та економічні розрахунки підтверджують значний мультиплікативний ефект туризму на суміжні галузі – транспорт, громадське харчування, креативні індустрії, ремесла, торгівлю та послуги. Базовий аналіз показав, що вже у 2023 році туристична діяльність забезпечила понад 278 млн грн сукупного внеску у валовий регіональний продукт, а впровадження цільових заходів програми здатне збільшити цей обсяг щонайменше до 541 млн грн у 2030 році. Реалізація програми забезпечить майже 200 млн грн додаткового економічного ефекту щороку, приріст туристичного збору, активізацію внутрішнього підприємництва. Запропоновані напрями розвитку – модернізація інфраструктури, стимулювання інвестицій і малого та середнього підприємництва, формування конкурентних туристичних продуктів та розвиток людського капіталу – забезпечують комплексний підхід до відновлення індустрії. Запропонована програма формує підґрунтя для перетворення Рівненської області на одну з туристичних територій Західної України, де поєднані унікальні природні ресурси, культурно-історична спадщина та інноваційні підходи до організації туристичних послуг.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що індустрія туризму України є важливим сектором національної економіки, який володіє значним потенціалом для забезпечення соціально-економічного відновлення держави в післявоєнний період. Теоретичний аналіз дав змогу уточнити зміст, структуру та функції туристичної індустрії, визначити її роль як багатокomпонентної системи, здатної генерувати економічні, соціальні, культурні та інноваційні ефекти. Дослідження сучасних підходів до регулювання туристичної сфери показало, що законодавча база України в цілому забезпечує можливості для розвитку галузі, однак потребує подальшого удосконалення з урахуванням європейських стандартів, умов безпеки та викликів відбудови.

Вивчення світового досвіду Хорватії, Грузії, Японії, Кіпру, Ізраїлю та Руанди підтвердило, що ефективне післявоєнне відновлення туризму ґрунтується на поєднанні модернізації інфраструктури, розвитку внутрішнього туризму, стратегічного маркетингу дестинацій, залучення міжнародної допомоги та створення сприятливих умов для інвестицій. Досліджувані країни довели, що туризм може стати каталізатором економічного зростання, відновлення довіри, формування позитивного іміджу та зміцнення соціальної згуртованості.

Аналітична оцінка стану туристичної індустрії України засвідчила, що війна спричинила значні втрати туристичної інфраструктури, скорочення туристичних потоків, зниження інвестиційної активності та посилення ризиків для суб'єктів туристичного бізнесу. У багатьох регіонах спостерігається зростання ролі внутрішнього туризму, активізація креативних індустрій, розвиток нових форматів туризму – військово-історичного, культурно-пізнавального, екологічного. Проведений аналіз міжнародних та державних програм продемонстрував, що ключовими факторами успішного відновлення є інституційна підтримка МСП, модернізація інфраструктури, залучення інвестицій та координація зусиль центральної влади, громад і бізнесу.

Аналіз податкових надходжень від суб'єктів індустрії туризму у 2021–2024 рр. засвідчує значну чутливість галузі до воєнних викликів та її поступове відновлення після початкового шоку. У 2021 році надходження становили 2232 млн грн, однак у 2022 р. через повномасштабне вторгнення вони різко скоротилися до 1551 млн грн, що демонструє падіння майже на третину. Водночас уже у 2023 р. відбулося зростання до 2049 млн грн, а у 2024 р. показник сягнув 2938 млн грн, перевищивши докризовий рівень. Це свідчить про адаптивність внутрішнього туризму, переорієнтацію підприємств на стійкі формати роботи та відновлення податкового потенціалу галузі, що робить її важливою складовою фінансової системи держави у післявоєнний період.

Запропоновані інструменти післявоєнного відновлення індустрії туризму України включають модернізацію інфраструктури, цифровізацію туристичних послуг, формування конкурентних туристичних продуктів, розвиток людського капіталу, посилення регіонального брендингу та створення умов для державно-приватного партнерства. Отримані результати підтверджують, що післявоєнний розвиток туризму в Україні є реалістичною та стратегічно важливою метою, яка здатна забезпечити економічне зростання, створення робочих місць, модернізацію інфраструктури та інтеграцію країни до європейського туристичного простору. Запропоновані рекомендації можуть слугувати практичним підґрунтям для формування державних і регіональних програм відновлення, а також для підтримки підприємств індустрії гостинності у нових соціально-економічних умовах.

Розроблено основу регіональної програми післявоєнного відновлення туризму на прикладі Рівненської області, що передбачає комплексний підхід до модернізації та активізації туристичної діяльності, орієнтований на ефективне використання природних, історико-культурних і рекреаційних ресурсів краю. Важливим пріоритетом є відбудова та осучаснення інфраструктури, розвиток нових туристичних продуктів, зокрема екологічних, етнокультурних, військово-історичних та гастрономічних, а також формування конкурентного туристичного бренду області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва А.Ю. Концептуальні засади сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання. *Вісник національного університету водного господарства та природокористування*. Серія: Економіка. науки. Рівне: НУВГП, 2020. Вип. 2 (90). С. 3-13.
2. Алієва А.Ю. Формування стратегічних пріоритетів сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання. *Економічний форум*. Луцьк: ЛНТУ. 2020. Т. 3. С. 44-51.
3. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. *Наукові перспективи*. 2022. № 5 (23). С. 168-180. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-168-180](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-168-180).
4. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. № 18 (2). С. 206-217.
5. Бартошук О.В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід). Держава і регіони. Сер.: *Економіка та підприємництво*. 2011. № 2. С. 62-68.
6. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії. Київ: Палітра, 1998. 250 с.
7. Борблік К.Е. Передумови формування стратегії сталого розвитку ринку туристичних послуг України. *Вісн. Приаз. держ. тех. ун-ту = Reporter of the Priazovskyi State Technical University: зб. наук. праць*. Маріуполь, 2019. Вип. 37. С. 34-41.
8. Бурик З.М. Прогнозування показників сталого розвитку України. *Демократичне врядування*. 2017. Вип. 20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2017_20_8/ (дата звернення: 01.10.2025).
9. Бутко М.П., Алешугіна Н.О. Розвиток мережі шляхів автомобільного сполучення та її роль у зміцненні туристичного потенціалу України. *Регіональна економіка*. 2011. № 2. С.23-33.

10. Гаврилюк А. М. Міжнародний досвід розвитку туризму в умовах війни та поствоєнний період. Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 квітня 2022 р.). Київ : КНУКІМ, 2022. 294 с. С. 93-95. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/gavryljuk7.htm.
11. Гаврилюк О. М. Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України: монографія. Київ : КНТ, 2018. 192 с.
12. Гуменюк З.В. Сталий розвиток туристичної сфери: теорія, методологія, практика: монографія Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 312 с.
13. Державна служба статистики України: вебсайт. 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.10.2025).
14. Дутчак О.В. Управління розвитком туристично-рекреаційного комплексу в умовах децентралізації: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2021. 210 с.
15. Європейська хартія екологічно безпечного туризму на захищених територіях. *European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas*. URL: <http://www.european-charter.org/home/>.
16. Єрко І.В. Сталий та безпечний розвиток туризму як один з критеріїв трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. *Підприємництво та інновації*. Випуск 29. 2023. С. 7-14.
17. Жаліло Я.А. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf> (дата звернення: 02.10.2025)
18. Журба І., Несторишен І., Матюх С. Реалізація державної туристичної політики в контексті регіонального розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4. С. 51-61. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-9>.
19. Загорський В.С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с.

20. Закон України «Про туризм» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.10.2025)

21. Закон України «Про курорти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення: 01.10.2025)

22. Закон України «Про музеї та музейну справу» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.10.2025)

23. Закон України «Про захист прав споживачів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 01.10.2025).

24. Заячківська Г. Концепція сталого розвитку сфери туризму як засіб післякризового відновлення галузі. *Вісник ТНЕУ*. 2011. № 5-2. С. 345-350.

25. Зарічняк А.П. Відновлення туристично-рекреаційного потенціалу України в умовах кризових явищ. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2024. <https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2024/diser-Zarechniak.pdf>

26. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення, 2023 URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

27. Іванов С.В. Інфраструктура туризму як фактор регіонального розвитку: монографія. Харків : Фінансист, 2021. 200 с.

28. Кайль О.О., Юхновська Ю.О. Розвиток туристичної галузі в Україні під час воєнного стану. Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства: матеріали Міжнародна наук.-практ. конференція (м. Запоріжжя, 25 листопада 2022 р.). Запоріжжя: НУ Запорізька політехніка, 2022. 770 с. С. 177-179. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kail.htm.

29. Корнілова Н.В. Досвід організації ділового туризму в країнах світу. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 813-819.
30. Костенко Н.В. Екотуризм як чинник збалансованого розвитку територій. *Географія та туризм*. 2019. № 48. С. 105-111.
31. Костинець В.В., Костинець Ю.В. Віртуальні подорожі як інструмент просування причорноморського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52-1. С. 82-85.
32. Краснокутська Ю., Сегеда І., Безпалова А. Післявоєнне відновлення туристичної індустрії України в контексті сталого розвитку. *Економіка та суспільство*, 2023. Вип. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-88>
33. Лебедев І. В. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України. *Вісн. соц.-екон. досліджень: зб. наук. праць*. Одеса: ОНЕУ. 2018. № 3 (67). С. 162-173.
34. Лиско Л.Р., Туниця Т.Ю. Економічна теорія сталого розвитку: світоглядні та методологічні чинники становлення. *Економічна теорія*. 2012. № 4. С. 19-28.
35. Маковей Ю.П. Розвиток сфери туризму в Україні. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44 (2). С. 87-93.
36. Матвійчук Л.Ю., Смаль Б.А. Стратегічні засади підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг індустрії гостинності регіону. *Товарознавчий вісник*. 2022. 1 (15), С. 7-20. URL: <http://tovvisnik.lutsk-ntu.com.ua/index.php/tovvisnik/article/view/192>
37. Матвійчук Л.Ю., Смаль Б.А. Формування туристичних кластерів як напрям підвищення конкурентоспроможності індустрії гостинності регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 5 (239). С. 6-16.
38. Матвійчук Л., Дащук Ю. Європейський вектор сталого розвитку індустрії гостинності України. *Економіка та суспільство*, 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-28> (дата звернення: 01.10.2025).
39. Мельник Л.Г. Економіка сталого розвитку: навч. посіб. Суми: ВТД Університетська книга, 2015. 352 с.

40. Миронов Ю.Б. Сталий розвиток туризму: сутність, завдання та принципи. Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції: матеріали наук. конф., 11-12 трав. 2017 р. Львів: ЛТЕУ, 2017. 440 с.

41. Миронов Ю.Б. Сутність та чинники сталого розвитку туризму в регіоні *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.11. С. 117-122.

42. Моїсєєва Н.І. Новітні проблеми, особливості та перспективи сталого розвитку туристичної сфери: державний та регіональний вектор. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Т. 3. № 2. С. 150-164.

43. Моца А.А., Шевчук С.М., Середа Н.М. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>.

44. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д. т. н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б.Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.

45. Нездоймінов С., Андрєєва Н. Концептуальні засади формування стратегії диверсифікації на підприємствах туристичного бізнесу. *Вісн. екон. науки України*. 2013. № 2. С.108-112.

46. Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 1 (26). С. 55-68. DOI: <https://doi.org/10.33108/sepd2022.01.055>.

47. Остафійчук Я.В. Місце сфери послуг у сучасній парадигмі сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 3. С. 30-32.

48. Остафійчук Я.В. Сталий розвиток сфери послуг: сутність, тенденції та перспективи: монографія. Київ: ДЕТУТ, 2012. 292 с.

49. Офіційний сайт Асоціація індустрії гостинності України. URL: <https://aigu.org.ua/> (дата звернення: 30.10.2025).

50.Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 19.10.2025 р.).

51.Офіційний сайт Волинь унікальна URL: <https://tourism.volyn.ua/> (дата звернення 19.10.2025).

52.Павліха Н.В. Європейська інтеграція щодо досягнення перспектив сталого просторового розвитку. Європейська інтеграція: досвід Польщі та України: кол. монографія. Луцьк Люблін: «Drukarnia Kolor Lublin», 2013. С. 140-159.

53.Паньків Н., Мельник С. Розвиток внутрішнього туризму в умовах сучасних викликів: аналіз світового досвіду та перспективи для України в період війни та поствоєнного відновлення. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2025. 344 (4), С. 681-689. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-98>

54.Панюк С.С. Стратегічне управління розвитком туристичних територій: монографія. Ужгород: Поліграфцентр Ліра, 2020. 168 с.

55.Програма розбудови туристичної інфраструктури URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.10.2025).

56.Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (дата звернення: 01.10.2025).

57.Результати дослідження «Огляд готельного ринку України 2024» URL: <https://ribashotelsgroup.ua/blog/rezulytati-issledovaniya-obzor-gostinichnogo-rinka-ukraini-2024/>.

58.Роїк О. Р., Недзвецька О. В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2022. Вип. 46. С. 11-15. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2022-46-2>.

59. Сіра Е.О., Голубець І.М., Безрученков Ю.В. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 68. С. 155-158. DOI: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/29.pdf.

60. Стратегія розвитку Луцької міської територіальної громади до 2030 року (проект). URL: <http://surl.li/wredeu>

61. Смаль В., Смаль І. Туризм і сталий розвиток. *Вісн. Львів. унту*. 2005. Вип. 32. С. 163-173.

62. Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.10.2025).

63. Туристична статистика України: динаміка податкових надходжень по регіонах. Офіційний сайт ДАРТ. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turistichna-statistika-ukrayini-dinamika-podatkovih-nahodzhen-po-regionah> (дата звернення: 02.10.2025).

64. Туристичні потоки. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm (дата звернення 19.10.2025 р.).

65. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ: Вид-во КНТЕУ, 2009. 463 с.

66. Федун Є. В. Сталий розвиток туризму: міжнародний досвід та українські перспективи. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.

67. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2017. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainabledevelopment-report/sustainable-development-goals--2017-basselinationalreport.htm> (дата звернення: 29.10.2025).

68. Sustainable Development. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org/ru/node/79> (дата звернення: 20.10.2025).

69. Euromonitor International. URL: <https://www.euromonitor.com/>.